

۱۵ دسامبر گذشته (غرة ربیع الاول ۱۳۳۷) میان نمایندگان متحدین و نمایندگان روسیه راجع به تخلیه ایران از قشون خارجی تعهد به عمل آمده ایرانیان مقیم برلن در صدد انعقاد جشنی برآمده اند که سپاسگزاری خود را در مورد ماده مذکور اظهار [کنند] و امیدواری به اقدامات مفید دیگر برای تکمیل حوائج ایران ابراز دارند. این دعوت از طرف تمام ایرانیان مقیم برلن به عمل آمد و قریب دوست نفر از محترمین از اعیان و اشراف و روزنامه نگاران و اجزای سفارتخانه های خارجه در آلمان و دوستان ایرانی از عثمانی و مصری و هندی و سایرین در شب پنجشنبه نهم ژانویه ۱۹۱۸ (۲۷ ربیع الاول ۱۳۳۷) در تالار بزرگ مهمانخانه اسپلاناد که از هتلهای درجه اول برلن است گرد آمدند. در میان حضار اشخاصی مانند شاهزاده هینکل رنرسمارک و ایمهف پاشا و راشدان سفیر سابق آلمان در پرتقال و بارون فن ریشتهوفن شارژدافر سابق آلمان در ایران و عضو سابق مجلس رایشتاگ و دکتر زودکوم عضو رایشتاگ و جمعی دیگر از اشخاص مهم که در برلن می باشند، دیده می شوند. به علاوه از استادان بزرگ آلمانی و مستشرقین معروف نیز حضور دارند.

نطق وحیدالملک

ابتدا نگارنده نطق مفصلی به آلمانی نمود و پس از آنکه تاریخ مختصری از اوضاع ایران در سالهای اخیر را ذکر و نتایج وخیمه عهدنامه روس و انگلیس ۱۹۰۷ را راجع به تقسیم ایران به منطقه های نفوذ که کم کم داشت لطمه بزرگی به استقلال ایران وارد می آورد، خاطر نشان حاضرین نمود، سپاسگزاری ملت ایران را از موضوع تخلیه ایران از قشون خارجی تقدیم [کرد] و مخصوصاً دولت امپراتوری آلمان و دولت علیه عثمانی را مخاطب قرار داد و پس از اظهار تشکر و قدردانی از این حسن نیتی که ابراز داشته اند، امیدواری به اقدامات آینده دولتی اظهار که در ترمیم تجاوزات به ایران از طرف متحدین اقدامات لازم به عمل خواهند آورد.

پس از نطق نگارنده بارون فن ریشتهوفن که از سال ۱۳۲۴ تا ۱۳۲۶ هـ ق [کفیل سفارت دولت آلمان در ایران بود نطق مفصلی ایراد نمود] پس از تأیید اظهارات اینجانب امیدواری کامل به آتیه ایران، اظهار داشت ملت ایران که همواره در جریان تاریخ قوه تاب و ثبات فوق بیانی داشته و هنوز هم دارد، البته امروز هم مراتب ترقی را پیموده، استقلال و سروری کامل خود را محفوظ داشته و به اهمیت موضوع بازرگانی و اقتصادیات ایران خواهد پرداخت. ایرانیان باید مطمئن باشند که دولت آلمان و متحدین هرچه در قوه داشته باشند برای حفظ حقوق و منافع ایران در مذاکرات صلح انجام خواهند داد.

نطق شکیب ارسلان

پس از او امیرشکیب ارسلان عضو مجلس مبعوثان عثمانی با حرارت و تأثر زیاد نطقی به زبان فرانسه ایراد نمود. در ضمن سخن گفت موجب آزادی ایران را باید انقلاب روسیه دانست که آفریده تیغ توانای هندنبورگ است. مشارالیه پس از ذکر خیر اولیای امور امروزه روسیه شرحی راجع به نیات بد و رفتار ناپسند انگلیس و فرانسه بیان نمود و با این جمله نطق خود را پایان داد: «من برای آزادی ملت بلندپایه ایران نه تنها متحدین را بلکه تمام عالم انسانیت را تبریک و تهنیت می گویم». مجلس جشن تا قریب نیمه شب برپا بود و مدعویین پس از صرف شام سرد متفرق شدند.

رویهمرفته مجلس مجلل و مفیدی مرتب شده بود و نطق اینجانب چنان که اظهار می شد بسیار به موقع و مفید بود. روز بعد مختصر شرحی از این مجلس جشن در مطبوعات منتشر شد و مخصوصاً روزنامه رسمی آلمان نرد دویچ آلگماین زایتونگ شرحی نوشته، اشاره به نطق اینجانب کرده و از مقاله ای هم که اینجانب در جریده شرق جدید اشاعه داده بودم قسمتی اتخاذ و طبع کرده است.

برست لیتوسک

حرکت آقایان قزوینی و میرزا قاسم خان و سالار معظم را آژانس وولف از استانبول مخابره کرده و در مطبوعات آلمان انتشار یافته. ضمناً می‌گوید که مسافرت این آقایان به برست لیتوسک صلاح نبوده، در برلن متوقف خواهند بود. ضمناً آژانس ملی عثمانی ضمن تلگراف مفصلی تشکرات ایرانیان استانبول را از دولت عثمانی و به خصوص از شخص صدراعظم عثمانی و انورپاشا وزیر جنگ عثمانی اظهار می‌دارد.

مقاله وحیدالملک

در روز ۱۵ ژانویه مقاله مفصلی از اینجانب در روزنامه شرق جدید چاپ و منتشر شد. مقاله مفصلی است تحت عنوان اوضاع ایران. در این مقاله شرحی از اوضاع ایران قبل از مشروطیت و بعد از مشروطیت و به خصوص بعد از قرارداد ۱۹۰۷ میان روس و انگلیس و تجاوزاتی که از طرف این دو دولت به ایران شده شرح داده و از اوضاع امروزی ایران پس از آغاز انقلاب روسیه و وجدی که از این پیشامد در تمام ایران به ظهور رسیده اظهار امتنان و قدردانی نموده بخصوص راجع به ماده دهم قرارداد متارکه جنگ بیان می‌نماید.

انجمن ایران و آلمان

امروز ۱۸ ژانویه با آقای عزت‌الله خان هدایت به منزل دکتر مولر مدیر روزنامه شرق جدید رفته مذاکراتی راجع به تشکیل هیئتی به نام انجمن آلمان و ایران به میان آوردیم. پس از مذاکرات لازم قرار شد دکتر مولر نامه‌ای نوشته به امضای اینجانب و یکی از نمایندگان و رؤسای ملیون ایران و دو نفر آلمانی جمعی را به کلوب آلمانی برای روز ۲۹ ژانویه دعوت نموده تشکیل چنین انجمنی را اعلام دارند.

ملاقات با اولیای عثمانی

روز ۱۳ ژانویه با آقایان جدیدالورود: آقایان قزوینی و میرزا قاسم خان و سالار معظم به ملاقات طلعت پاشا صدراعظم عثمانی و احمد نسیمی بیک وزیر امور خارجه عثمانی که او هم عجالتاً در برلن است رفتیم. با هر یک مدتی صحبت در میان بود. طلعت پاشا به اینجانب اظهار محبت زیاد می‌نمود. وزیر امور خارجه عثمانی می‌گفت ماده‌ای به انجمن صلح پیشنهاد کرده‌ایم که منافع خصوصی دولت روس به کلی از ایران منتزع باشد. گفته شد خوب است ماده جامع‌تری پیشنهاد شود که در آن هیچ‌گونه ابهامی موجود نباشد. قرار شد فورمولی جامع‌تر نوشته به وزیر امور خارجه عثمانی بدهیم که در انجمن صلح مطرح نماید.

کرزن و قرارداد ۱۹۰۷

شام را با کار دورف صرف کردیم. پیش از شام پروفیسور اشتاین را ملاقات کردم، قرار شد راجع به نطق لرد کرزن در مجلس لردها مصاحبه‌ای با اینجانب در روزنامه انتشار بدهد. لرد مذکور در جواب لرد کمینگتن در مجلس لردهای انگلیس اظهار کرده است که قرارداد ۱۹۰۷ برای تجاوز به استقلال ایران منعقد نشده بلکه برای جلوگیری از رقابت روس و انگلیس در ایران منعقد گردیده و حالا که انقلاب روسیه در میان آمده و دولت ثابتی هم در روسیه نیست دولت انگلیس در تهران اظهار نموده که قرارداد ۱۹۰۷ عجالتاً منسوخ است تا بعد قرار قطعی داده شود و در خصوص ژاندارمری جنوب پس از انحلال ژاندارمری سوئدی دولت انگلیس عده‌ای افسران انگلیسی به دولت ایران موقتاً داده تا قوه‌ای برای حفظ انتظامات ایجاد نمایند و این قوه تأسیس شده و تا آخر جنگ خواهد ماند و بعد با ملاحظه حفظ استقلال ایران فکری برای انتظامات طرق و شوارع به مناسبت تجارت انگلیس به عمل خواهد آمد. این بود خلاصه نطق لرد کرزن.

تلگراف تهران

چهارشنبه ۲۴ ژانویه - پیش از ظهر به سفارت ایران رفته صورت فورمولی نوشته که به وزیر امور خارجه عثمانی بدهیم که ایشان در انجمن صلح مطرح نمایند. آقای نواب صورت تلگرافی را که از تهران دریافت نموده‌اند خواندند که در آن می‌گویند خوب است استفاده از اشخاص مطلع و بی‌غرض و میهن‌پرست مانند آقایان مساوات و میرزاحمدعلی خان کلوب و اینجانب نموده مطالب لازم و حوایج و مستدعیات ایران را برای مطبوعات اروپا در دست بگیرند و به خصوص افکار کشورهای بی‌طرف را نسبت به ایران و تقاضاهای ایران جلب نمایند.

مصاحبه علیه کرزن

روز پنجشنبه ۲۵ - مصاحبه‌ای از اینجانب در روزنامه فوسی شه سائونگ علیه اظهارات لرد کرزن انتشار یافت، در این مصاحبه شرحی علیه قرارداد ۱۹۰۷ میان دولتین روس و انگلیس اظهار و بعد علیه ژاندارمری جنوب ایران به سرکردگی افسران انگلیسی اعتراض نموده، می‌گویم که دولت ایران این ژاندارمری را نه تنها علیه استقلال خویش بلکه علیه بی‌طرفی خود می‌داند و با صدای بلند علیه آن اعتراض نموده، هیچ‌زمان تشکیل قوای نظامی و ژاندارمری خود را تحت نظر افسران انگلیسی نخواهد گذاشت. خلاصه این مصاحبه در جراید ترکیه هم درج شده است.

مقاله وحیدالملک

روز شنبه ۲۷ و یکشنبه ۲۸ ژانویه - مشغول نگارش مقاله‌ای علیه اظهارات لرد کرزن بودم. قرار است این مقاله در روزنامه فرانکفورت درج شود. در این مقاله شرحی از تجاوزات روس و انگلیس و نتایج سوء قرارداد ۱۹۰۷ دولتین نسبت به ایران [گفته‌ام] و بعد راجع به تشکیل ژاندارمری در

جنوب ایران تحت نظر افسران انگلیسی و نتایج سوئی که چنین تشکیلاتی برای ایران دارد مفصل اعتراض خود را اظهار داشتیم.

انجمن آلمان و ایران

شب دوشنبه ۲۹ ژانویه - پس از صرف شام به کلوب آلمانها واقع در خیابان وزارت خارجه رفته در آنجا جلسه‌ای برای تشکیل انجمن آلمان و ایران منعقد شده بود. جمعی از ایرانیان در آنجا حضور داشتند و از آلمانها هم پرنس رويس وزیر مختار سابق آلمان در تهران و فن هتینگ و جمعی دیگر حضور داشتند. پس از نطقهای مفصل، هیئت رئیسه این انجمن مرکب از چند نفر آلمانی و ایرانی انتخاب شدند. اظهار شد وزارت خارجه آلمان با میل وافر پیشرفت مقاصد انجمن را خواهان خواهد بود. مقاصد و هدف انجمن اصولاً استحکام روابط ادبی و اقتصادی میان ملتین آلمان و ایران می‌باشد. ولی جای شک نیست که چنین انجمنی بدون نتایج سیاسی هم نخواهد بود. تأسیس نامه انجمن در دوازده ماده تنظیم [شد] و پس از جرح و تعدیلهای لازم به تصویب تمام اشخاص رسید. قرار است سرپرستی شاگردهای ایرانی را که در آلمان مشغول تحصیل می‌باشند بدین انجمن رجوع کنند.

دعوت قزوینی و پورداود

آقایان میرزاحمدخان قزوینی و پورداود دعوتی کرده‌اند که در روز جمعه هشتم جمعی از ایرانیان جلسه‌ای تشکیل داده نطقهای سیاسی و ادبی و اخلاقی راجع به ایران ایراد نمایند و در این جلسه از اینجانب خواهش کرده‌اند نطقی راجع به سیاست امروزی ایران ادا نمایم.

مصاحبه

روز پنجشنبه ۷ فوریه مصاحبه‌ای برای روزنامه‌جات استانبول راجع به

تأسیس انجمن آلمان و ایران در برلن و نیز راجع به اوضاع امروزی ایران دادم. در این مصاحبه نیز اعتراضاتی علیه اظهارات لرد کرزن نموده و اظهار امیدواری کردم که در آتیه روابط ایران با دولت عثمانی و آلمان مستحکم گردیده و امیدوارم انجمن آلمان و ایران هم در این راه خدمات شایان خواهد نمود.

نطق در جلسه ایرانیان

جلسه ایرانیان روز جمعه ۸ فوریه با خوشی و موفقیت گذشت. تالار بزرگ از آقایان ایرانیان و جمعی دیگر از دوستان ایران پر بود. آقای وزیر مختار ایران هم حضور داشتند. نطق اینجانب تقریباً چهل دقیقه طول کشید. تاریخچه‌ای از اوضاع اخیر ایران شرح دادم و عمده نظرم این بود که جلب توجه و همدردی آلمانها را نسبت به ایران بنمایم. اتفاقاً این نطق بسیار مؤثر واقع شد و روزنامه‌جات آلمانی هم از آن استفاده نمودند. پس از نطق اینجانب، آقای پورداود قصیده‌ای که بدین مناسبت ساخته بودند قرائت کردند. روبه‌مرفته در این جلسه موفقیت کامل برای جلب همدردی نسبت به ایران حاصل گردید.

امضای معاهده

شنبه ۹ فوریه صبح زود خبر رسید که ساعت دو بعد از نصف شب معاهده صلح میان متحدین و حکومت اوکراین یا روس صغیر به امضا رسیده است. اهالی برلن با وجد و سرور بسیار پرچم بر فراز عمارات بلند کردند. اگر چه این معاهده با تمام روسیه نبوده ولی چون قدم اول به طرف صلح برداشته شده و نیز روسیه را به تجزیه انداخته از نظر متحدین جای وجد و سرور است. این خبر فوراً به اطراف و اکناف کشور آلمان منتشر [شد] و فوراً اقتصادیات آلمان رو به ترقی گذاشت.

اظهارات تروتسکی

دوشنبه ۱۱ فوریه - امروز صبح خبر پایان جنگ میان روس و متحدین از طرف دیگر روسیه رسید. بدین طریق که تروتسکی وزیر امور خارجه روسیه در برست لیتوسک اظهار کرد که جنگ میان روس و دول مرکزی اروپا و بلغارستان و عثمانی پایان یافته [است] و اوضاع جنگ در این قسمت به کلی برطرف خواهد شد. ولی عهدنامه رسمی با متحدین منعقد نخواهد گردید. این خبر اگرچه نوید صلح قطعی و رسمی را نمی‌دهد ولی باز برای پایان جنگ و منحل شدن فرونت روس شادمانی بسیار در برلن مشاهده می‌شد. تمام عمارات را با پرچم تزیین کرده بودند. در همین روز معاهده‌ای با اوکراین منتشر گردید، صلحی است میان متحدین و اوکراین، بدون غرامت جنگی و ضبط اراضی از دو طرف. اراضی اشغال شده بایستی فوراً تخلیه و مسترد گردد و روابط سیاسی و اقتصادی و پست و تلگراف و غیره برقرار شود.

سیاست جدید انگلیس در ایران

سه شنبه ۱۲ فوریه - امروز پیش از ظهر با آقای نواب ملاقات کردم. اخبار تهران را که برای ایشان رسیده بود برای من خواندند. همان طور که انتظار می‌رفت انگلیسها مسلک و سیاست ملایم‌تر و تازه‌ای در تهران اتخاذ کرده‌اند. مارلینگ وزیر مختار انگلیس در تهران اظهار نموده است که دولت انگلیس بعد از این به کلی تغییر روش خواهد داد. اولاً کمک مالی به ایران خواهد نمود و ثانیاً رضایت و کمک خواهد داد که قشون متحدالشکلی تحت نظر افسران دول بی طرف تأسیس شود و به طور رضایت‌بخشی رعایت استقلال ایران را خواهند نمود، به شرط اینکه دولت ایران تا آخر جنگ بی طرف بماند. از قراری که خبر داده‌اند دولت انگلیس به آزادیخواهان ارفاق نشان داده و پیشنهاد کرده است که کابینه‌ای به ریاست آقای مستوفی‌الممالک و یا آقای مشیرالدوله تشکیل شود.

نامه ارباب کیخسرو

در این چند روز اخیر جواب چند نامه که از استکهلم نوشته بودم من جمله یک نامه از ارباب کیخسرو دریافت کردم، تمام موفقیت ملیون و آزادیخواهان را که خارج از ایران می باشند خواستگار شده اند.

پایان کنفرانس برست لیتوسک

چهارشنبه ۱۳ فوریه - دیشب وزیر امور خارجه آلمان از برست لیتوسک مراجعت کرد و فردا با صدراعظم به نزد امپراتور آلمان می روند. برست لیتوسک کارش تمام شده. نتیجه این است که عجالتاً متحدین با قسمتی از روسیه عهدنامه صلح منعقد نموده ولی این عهدنامه شامل تمام روسیه نمی شد، در قسمت دیگر روسیه چنان که ذکر شد جنگ خاتمه پذیرفته و فروتها منحل شده است. ولیکن عهدنامه ای در این خصوص بسته نشد. امروز آلمانها در یک اعلامیه نیم رسمی مسئولیت ادامه جنگ را در طرف مغرب اروپا به گردن لوید جرج وارد می نمایند.

نطق ویلسن

ویلسن رئیس جمهور امریکا نطقی در جواب وزیر امور خارجه اتریش و صدراعظم آلمان ایراد می نماید، کمی سست تر از نطقهای سابق خود و می خواهد اختلافی میان اتریش و آلمان نمودار سازد. در آخر نطقش باز تهدید می کند که امریکا تا آخرین مرحله با تمام قوا برای حفظ دموکراسی و آزادی ملل خواهد جنگید.

وضع لوید جرج

پنجشنبه ۱۴ فوریه - دیروز پارلمان انگلیس پس از تعطیل دو مرتبه گشایش یافت و پادشاه علی الرأس نطقی ایراد [کرد] و ملت انگلیس را به ادامه

جنگ دعوت می نماید. در ضمن مذاکره نطق پادشاه اسکویث از لوید جرج توضیحاتی راجع به انجمن ورسای خواستار می شود. لوید جرج توضیح صحیحی در مقابل این سؤال نمی دهد. از قرار اخبار جراید آلمانی بعضی از روزنامهجات انگلیس از قبیل وست مینستر و دیلی نیوز سخت به لوید جرج حمله کرده، می گویند او موقع خودش را با اتریگهای سیاسی و نفوذ نورثکلیف و مطبوعات او مستحکم نموده است، در صورتی که اکثریت ملت با او نمی باشند. از قرار معلوم موقع لوید جرج چندان مستحکم نمی باشد.

لوید جرج روح متفقین

جمعه ۱۵ فوریه - مذاکرات راجع به بحران انگلیس در جراید برلن زیاد است. ولی هنوز معلوم نیست که موقعیت لوید جرج متزلزل شده باشد. در حقیقت امروز لوید جرج به منزله روح متفقین می باشد. با وقایع روسیه و با افتادن او، نیروی متفقین محققاً متزلزل خواهد شد و به خصوص ضرر عمده ای به فرانسه وارد خواهد گردید. ولی گویا مخالفین لوید جرج هر روز بر نیروی خود می افزایند.

مخبر نظامی سابق تایمز را که مخالف مجلس ورسای خبر می داد توقیف کرده اند. اخبار زیاد و مختلف از انقلابات داخلی روسیه و مخصوصاً قتل و غارت در ایالات بالتیک روسیه می رسد و چنین به نظر می رسد که مطبوعات آلمانی که با دولت ارتباط دارند زمینه حملات جدیدی را در این طرف برای آلمان درست می کنند.

سومین جلسه ایرانیان

امشب بعد از شام جلسه ای مرکب از وجوه ایرانیان مقیم برلن برای ترسیم یک برنامه عملی مربوط به آتی ایران داشتیم. این سومین جلسه ای است

که در همین زمینه منعقد شده است. در جلسه امشب راجع به مجلس سنا صحبت شد که آیا انعقاد مجلس سنا برای ایران صلاح می باشد یا خیر؟ و اگر صلاح است فواید آن چه خواهد بود؟

مخالف مجلس سنا در ایران

تقریباً تمام حضار مخالف انعقاد مجلس سنا برای حفظ آزادی و دموکراسی ایران بودند. نظر آنها این بود که اگر چه انعقاد مجلس سنا در قانون اساسی ایران ذکر شده است ولی چون این مجلس یادگار عهدی است که هنوز دموکراسی بسط نداشته و امروز هم در جاهایی که مجلس سنا وجود دارد وظایفی بر عهده آن گذاشته شده [است] که از برای جریان امور کشور بسیار مفید است. مثلاً در بلژیک که همین قانون اساسی، از آنجا اتخاذ شده مجلس سنا وظایف بسیار مهمی انجام می دهد و از تجربیات اعضای که مجلس سنا را تشکیل می دهند نتایج مهم برای جریان امور کشور استفاده می شود. در فرانسه که تقریباً تمام اعضای مجلس سنا از کارمندان سابق و بازنشسته و با تجربه دولت تشکیل می شود، در طرح قوانین جدید استفاده کامل به عمل می آید. در ممالک متحده آمریکا مجلس سنا در حقیقت طوایف مختلف را با هم متحد [می کند] و این وظیفه سنگین را در یکنواخت نمودن آنها انجام می دهد. در هر صورت پس از این گونه مذاکرات و اظهار مخالفت از تقریباً [تمام] حضار این مجلس قرار شد این موضوع به کلی کنار گذاشته شود و راه دموکراسی و آزادی را مانند سابق پیماید.

غرق کشتی

شنبه ۱۶ فوریه - پریشب آلمانها در دریای مانس حمله کرده، چند کشتی انگلیسی را غرق نمودند. امروز روزنامه ها از انقلاب و قتل و غارت در

ایالات بالتیک قلمفرسایی می کنند. از قرار معلوم اوضاع آنجا بسیار وخیم می باشد.

دکتر بیکر

شام را امشب با چند فامیل آلمانی در رستوران معروف بورشارد صرف کردم. در آنجا شخصی آلمانی موسوم به دکتر بیکر [را] که جزو مدعوین بود ملاقات نمودم. دکتر بیکر تازه از روسیه آمده است و وقایع غریبی را پشت سر گذاشته است. پنج سال قبل برای مدیریت مریضخانه دولتی در تهران مأمور می شود. پس از مسافرت طولانی از جنوب به شمال ایران در اوایل این جنگ به آلمان برگشته [است] و در فرونت مارن اسیر جنگی فرانسه می شود. پس از چند ماه اسارت فرانسویها او را معاوضه می کنند. سپس داوطلبانه با کمیسیونی که به افغانستان به ریاست فن هنتینگ مأمور می شوند از راه استانبول و حلب و بغداد به ایران مراجعت [می کند] و نزدیک حدود افغانستان از قزاقان روسی تیر خورده عقب می ماند. بعد از آنکه کمی بهبودی می یابد به اصفهان و شیراز رفته در شیراز در خانه قوام الملک شیرازی توقیف می شود و به حبس انگلیسها می افتد. در اوایل انقلاب روسیه، انگلیسها او را با چند نفر ایرانی از قبیل دکتر مهدی خان به روسها انتقال داده [اند] و آنها او را به قزوین می آورند. بعد از قزوین او را به طرف بادکوبه حرکت می دهند. سه ماه تمام در جزیره کوچکی در نزدیک بادکوبه توقیف می شود. سپس او را با چند نفر دیگر به مسکو و از آنجا به پترزبورگ انتقال می دهند و در آنجا در جنگهای انقلاب جانش پیوسته در خطر بوده است. اخیراً با چند آلمانی دیگر آزاد شده از راه سوئد به آلمان می آید. دکتر بیکر فارسی هم خوب صحبت می کند. با من از سرگذشت خودش بیشتر به فارسی تکلم کرد. می گفت علیه انگلیسها بسیار پرویاگانده کرده [ام] و خواهم کرد. از رفتار انگلیسها بسیار رنجور است. رفتار آنان

نسبت به اسرا خیلی بدتر از رفتار فرانسویها به روسها می باشد، در صورتی که اسرای جنگی آلمان در روسیه موقعیت خیلی بدی دارند و خیلی تلف شده و می شوند.

کمک ضد بلشویکی

یکشنبه ۱۷ فوریه - امروز دولت آلمان رسماً اعلان کرد که مهلتی را که برای انعقاد صلح با روسیه منظور نموده و تروتسکی به انعقاد صلح رضایت نداده، منقضی شده [است] و دولت آلمان مجدداً در آغاز عملیات جنگی مختار خواهد بود. اعلامیه ای خطاب به ملت آلمان از طرف اوکراین امروز منتشر شده، تقاضای کمک از آلمان علیه حکومت بلشویکی می نماید. از قرار معلوم آلمانها خیال آغاز عملیات جنگی در طرف روال دارند.

استعفای فرمانده قشون انگلیس

دوشنبه ۱۸ فوریه - امروز ظهر آلمانها به آغاز عملیات جنگی در طرف روسیه [اقدام] نموده تقریباً در تمام خط فرونت از دریای بالتیک تا سرحد اوکراین جلو می روند. فرمانده کل قشون انگلیس برای اختلاف نظری که با لویدجرج پیدا کرده استعفا داده است. بعضی از روزنامهجات انگلیس از او طرفداری می کنند ولی هنوز جزئیات این پیشامد معلوم نیست.

شکایت از تروتسکی

سه شنبه ۱۹ فوریه - آلمانها دونابورگ را بدون زدو خورد اشغال کرده [اند] و به سرعت جلو می روند و روسها هیچ مقاومتی نشان نمی دهند. امروز وزیر امور خارجه آلمان در کمیسیون رایشتاگ راپرت مذاکرات باروسها و مقاله نامه با اوکراین را داده، از رفتار تروتسکی سخت شکایت می کند. رئیس الوزرای اتریش نیز در مجلس در همین زمینه اظهاراتی کرده [است]

و از رفتار تروتسکی شکایت دارد. اسلاوها از جلو رفتن قشون آلمان در روسیه ناراضی می باشند. در هر صورت گویا اتریشیها چندان از این پیشامد راضی نیستند و ترجیح می دهند که عهدنامه ای با روس انعقاد یافته و جنگ در این قسمت پایان یابد.

انگلیسها و دموکراتها

بعد از شام آقایان سالار معظم و میرزا احمدخان قزوینی و علوی و جمعی دیگر به منزل اینجانب آمده در تعقیب مذاکرات سابق صحبت شد. ماده ای راجع به اهمیت اصلاحات مالیه و نظام و تعدیل بودجه طرح و نوشته شد. آقایان از قول آقای نواب اصرار می کردند که ماژور استوکس از بغداد با طیاره به تهران رفته و در آنجا مشغول جلب افکار ملیون شده است. انگلیسها با دموکراتها اظهار دوستی می کنند و موضوع تشکیل کابینه مستوفی الممالک را به میان آورده اند.

توضیحات لوید جرج

چهارشنبه ۲۰ فوریه - جلو رفتن آلمانها در روسیه ادامه دارد. امروز پیش از ظهر وزیر امور خارجه آلمان در کمیسیون رایشتاگ تلگرافی از دولت پترزبورگ قرائت نمود مبنی بر اینکه روسها به قبول همان شرایط که در برست لیتوسک مذاکره شده حاضر گردیده اند. ولی آلمانها جواب داده اند بهتر این است که روسها همین درخواست را کتباً به فرمانده قشون آلمان در فرونت جنگ بدهند. دیروز لوید جرج در پارلمان انگلیس توضیحاتی راجع به استعفای فرمانده کل قشون انگلیس داد. از قرار معلوم موقعیت خودش را مجدداً محکم نموده است.

حملات آلمان

پنجشنبه ۲۱ فوریه - حملات آلمان در روسیه ادامه دارد. روسها هیچ

مقاومتی نمی نمایند. مقدار زیادی مهمات جنگی و آذوقه از آنها به دست آلمانها افتاده است. آلمانها اسرای جنگی اوکراین را آزاد [کرده] و از آنها دیویزیون تشکیل داده به جنگ روسها می فرستد.

نظر حقی پاشا

جمعه ۲۲ فوریه - با آقایان سالار معظم و میرزا احمدخان قزوینی و میرزا قاسم خان به دیدن حقی پاشا سفیر کبیر عثمانی در برلن رفتیم. خیلی مهربانی و برخورد خوبی با ما نمود. اظهار تأسف کرد که ایران نیروی کافی از خود ندارد. در این موقع بسیار مطلوب بود که ایران نیروی کافی برای حفظ انتظامات داخلی می داشت که جای قشون روس را بگیرد. اصرار داشت که خوب است فن روزنبرگ را ملاقات و به او یادآوری کنیم که ماده راجع به ایران را در انعقاد صلح فراموش نکند. بعد از ظهر به فن روزنبرگ تلفن کردم که او را ملاقات نمایم ولی نبود. اظهارات سفیر کبیر عثمانی را با آقای نواب در میان گذاشتم. گفت ضرری ندارد. در هر صورت ملاقاتی از روزنبرگ و یادآوری این موضوع خالی از ضرر است.

چاپ جدای مقاله وحیدالملک

ساعت شش بعد از [ظهر] جلسه ای در انجمن تازه آلمان و ایران منعقد گردید. مولر پیشنهاد کرد انجمن نامبرده کمیته شاگردها را تحت نظر خود بگیرد. پس از مذاکرات این پیشنهاد قبول شد. مقاله اینجانب راجع به ایران که در روزنامه شرق جدید طبع شده بود به طریق کتابچه هزار نسخه چاپ و تقسیم گردید.

مذاکرات صلح

شنبه ۲۳ فوریه - پیشرفت آلمانها در روسیه ادامه دارد. از قرار مذکور

بلشویکها حاضر به مدافعه پطرزبورگ می باشند. از صلح برست لیتوسک دیگر اطلاعات تازه ای در روزنامه ها دیده نمی شود. وزرای خارجه آلمان و اتریش به بخارست رفته در آنجا با حکومت رومانی داخل مذاکرات صلح شده اند.

سلیمان میرزا

یکشنبه ۲۴ فوریه - پیش از ظهر دو ساعتی با آقای نواب با هم بودیم. شام را هم با ایشان و جمعی از ایرانیان با هم صرف کردیم. طبق آخرین خبری که از تهران رسیده کابینه جدید تشکیل شده ولی از جزئیات آن خبری نیست. از فرار راپرت رسیده شاهزاده سلیمان میرزا را انگلیسها گرفته و به خانقین برده اند.

دوشنبه ۲۵ فوریه - سرعت پیشرفت آلمانها در طرف روسیه در ازدیاد است. در پنج روز اخیر دویست و ده کیلومتر در طرف ریگا پیش رفته و به روال نزدیک شده اند.

کابینه مستوفی

بعد از شام باز جلسه ای از وجوه ایرانیان برای مذاکرات راجع به آتیه ایران منعقد نموده مذاکرات زیاد به عمل آوردیم. طبق آخرین خبر رسیده از تهران کابینه جدید به ریاست آقای مستوفی الممالک تشکیل شده و آقایان مؤتمن الملک و مشیرالدوله و مخبرالسلطنه و مخبرالملک و معین الوزاره و سردار اسعد در این کابینه عضویت دارند. خود مستوفی الممالک وزارت داخله را عهده دار [ست] و مخبرالملک وزیر مالیه، مشیرالدوله وزارت جنگ و مخبرالسلطنه وزارت عدلیه را عهده دار شده اند.

اعلامیه آلمان

سه شنبه ۲۶ فوریه - آلمانها روال را اشغال کرده و با نهایت سرعت جلو

می‌روند. امروز معاون وزارت خارجه آلمان اعلامیه‌ای را که اخیراً دولت آلمان به روسیه داده در مجلس رایشتاگ قرائت نمود. این اعلامیه دارای ده ماده است که اقتدار روس را به کلی از اراضی که در سابق دولت روسیه تحت اشغال گرفته بود به کلی از میان برده و مقدرات آنها را به دست خود اهالی سپرده است. در این اعلامیه سه روز مهلت داده شده [است] که قرارداد امضا شود و جنگ پایان یابد. خاک عثمانی نیز هر چه زودتر بایستی تخلیه و کاپیتولاسیون از کشور عثمانی برطرف شود.

بازگشت کشتی آلمانی

از قرار معلوم روسها این اعلامیه را که شکل اولتیماتوم است قبول کرده و حاضر شده‌اند که فوراً نمایندگان به برست لیتوسک اعزام دارند. کشتی آلمانی وولف که پانزده ماه در دریاها مشغول به عملیات بوده و متجاوز از دویست هزار تن از کشتیهای انگلیس را غرق کرده است، اخیراً بدون هیچ آسیبی به بندر آلمان مراجعت کرده است.

تلگراف تبریک به مستوفی الممالک

چهارشنبه ۲۷ فوریه - امروز بعد از ظهر جمعی از آقایان ایرانیان جلسه کرده تلگراف تبریکی به آقای مستوفی الممالک حاضر و نیز تلگرافی خطاب به مطبوعات تهران تهیه نموده [اند] و در هر دو تلگراف ذکر شده [است] که تمام ملیون و آزادیخواهان ایرانی مقیم خارجه وجود یک حکومت قوی و آزادیخواه و اصلاح طلب را برای ایران در حال حاضر لازم می‌دانند، به خصوص در اصلاح فوری مالیه و نظام باید اقدام فوری به عمل آید. هر دو تلگراف را اینجانب نوشته پس از مختصری جرح و تعدیل به امضای تمام آقایان حاضر در آن جلسه رسانده قرار شد به توسط سفارت ایران در برلن به تهران مخابره شود. پیشرفت آلمانها در طرف شرق با سرعت زیاد ادامه دارد.

رومانی

پنجشنبه ۲۸ فوریه - دیروز وزیر امور خارجه اتریش پادشاه رومانی را ملاقات و شرایط صلح خودشان را به او پیشنهاد کرده است. پادشاه وقت خواسته تا پس از مطالعات لازم جواب بدهد. از جواب پادشاه رومانی معلوم خواهد شد صلح با آن صورت خواهد گرفت یا خیر. از قرار آخرین خبر رسیده نمایندگان روس امروز وارد برست لیتوسک شده‌اند و تروتسکی میان آنها نیست.

وضع رکن السلطنه

جمعه ۱ مارس - امروز صبح آقای علوی تلفن کردند که می‌خواهند به ویزبادن رفته به شکایات شاهزاده رکن السلطنه که در آنجا اقامت دارد رسیدگی نماید. از قرار معلوم شاهزاده مذکور برای ضیق معاش به آلمان آمده [است] و شکایت دارد که مقروض و پریشان شده به کمک فوری مالی نیازمند است. حالا آقای علوی با احساسات میهن‌دوستی که دارند بدان جا می‌روند که رسیدگی به حال شاهزاده نموده قراری برای کمک به او گذاشته شود.

ورود مساوات و همراهان به برلن

بعد از ظهر باز آقای [علوی] تلفن کرد که آقایان مساوات و ناصرالاسلام و میرزا محمدعلی خان کلوب از استانبول وارد برلن شده و در هتل آیدن برای آنها منزل گرفته شده. بعد از ظهر آقایان سالار معظم و میرزا احمدخان قزوینی و میرزا قاسم خان چایی را در منزل اینجانب صرف کرده مجدداً راجع به آتیه ایران بحث در میان بود.

آلمانها به شهر کیف پایتخت اوکراین نزدیک شده‌اند. از قرار معلوم معاهده متحدین با رومانی در شرف انعقاد نیست و در جزئیات آن هنوز تصمیمی اتخاذ نشده است.

ایرانیان استانبول

شنبه ۲ مارس - امروز صبح به ملاقات آقایان مساوات و ناصرالاسلام و میرزا محمدعلی خان کلوب رفتم. وقت نشد مفصلاً صحبت کنیم. از قرار گفته آقایان مهاجرین ایرانی در استانبول بایستی این دو روزه به طرف موصل حرکت کنند. از قرار معلوم عثمانیها تمایل خودشان را به حرکت آنها از استانبول ظاهر ساخته [اند]. تنها آقای نظام السلطنه و بستگان ایشان در استانبول خواهند ماند.

ارزروم - کیف

بعد از ظهر با تلفن با اطعم بیک صحبت کردم. گفت حقی پاشا به برست لیتوسک رفته و قشون عثمانی به نزدیکی ارزروم رسیده و عنقریب ارزروم را اشغال خواهند نمود. می گفت به محض اینکه از طرف روس خلاص شدند به طرف فرونت انگلیس توجه خواهند داشت. امروز قشون آلمان و اوکراین شهر کیف را اشغال کرده اند. دو روز است قشون اتریش نیز در حال پیشروی بوده و تعداد زیادی غنیمت به دست آورده است.

قرارداد میان آلمان و روس

یکشنبه ۳ مارس - امروز ساعت پنج بعد از ظهر قرارداد میان آلمان و متحدین از یک طرف و روسیه از طرف دیگر در برست لیتوسک به امضا رسیده مورث مسرت عمومی در برلن گردید. اغلب عمارات را با پرچم مزین کرده اند. اهالی برلن فوق العاده از این صلح خوشوقت می باشند. اشخاصی که از سیاست اطلاع دارند و یا در سیاست دست دارند خوشحالند زیرا روس از میان رفته و در بعضی از قطعات غربی روس قدیم، آلمان جای آنها را گرفته است. ولی عموم مردم مسرت دارند برای اینکه اوضاع جنگ در این طرف برطرف [شده] و صلح به میان آمده و

مردم از تنگی معاش خلاص شده [است] و رفاهیت در زندگی آنها ایجاد [می] شود و اوضاع عمومی حالت صلح و آرامش به خود [می] گیرد. سربازان خوشحالند که جنگ در این طرف روسیه پایان یافته [است] و عنقریب به خانه های خود برگشته، عزیزان خود را دوباره در آغوش خواهند گرفت.

پیش از ظهر با آقای نواب ساعتی با هم بودیم، از تهران خبر تازه ای نداشتند.

تمامیت ارضی ایران

دوشنبه ۴ مارس - صورت معاهده برست لیتوسک امروز در روزنامه های عصر برلن انتشار یافته است. در ماده هفتم این معاهده حفظ استقلال سیاسی و اقتصادی و تمامیت خاکی کشور ایران و افغانستان ذکر شده است. عموم مطبوعات آلمان از پایان جنگ متحدین با روس مسرت زیاد اظهار می دارند.

نظر ایرانیان

بعد از ظهر با جمعی از آقایان ایرانیان من جمله آقایان مساوات و ناصرالاسلام و میرزا محمدعلی خان کلوب ملاقات کرده راجع به ماده هفتم معاهده نامبرده صحبت در میان بود. به طور کلی از این ماده رضایت مندی داریم ولی اگر تنها کشور ایران در این ماده ذکر شده بود و از افغانستان ذکری نبود رضایت مندی بیشتری حاصل می شد. بعضی عقیده مندند که انضمام افغانستان به ایران کار ایران را سست می کند. آقای کلوب می گفت طلعت پاشا در ضمن ملاقات با ایشان از ملاقات اینجانب در برلن ذکر نموده و از خدمات اینجانب در راه استقلال و تمامیت و حفظ حقوق ایران تعریف و تمجید کرده است. شام را امشب با آقای سالار معظم و جمعی دیگر از ایرانیان صرف کردم.

معاهده جدید با روس

سه‌شنبه ۵ تا شنبه ۹ مارس - مطبوعات آلمان مخصوصاً روزنامه‌جات متمایل به طرف راست اظهار رضایت کامل از معاهده جدید با روس می‌نمایند. هیچ‌زمان گمان نمی‌کردند چنین معاهده‌ای نافع برای آلمان بسته شود. آلمانها به عزم فرستادن قشون به فنلاند جزیره آلاند را تصرف کرده‌اند.

نظر نواب

روز چهارشنبه ششم بعد از شام به منزل فن ویزندونگ موعود بودم. آقای نواب و جمعی از ایرانیان هم بودند. آقای نواب از قرار معلوم از ماده هفتم معاهده برست لیتوسک چندان رضایت ندارد و می‌گفتند به تهران هم تلگراف نکرده‌ام. لابد سایر جاها این موضوع را به تهران خبر خواهند داد. ایشان عقیده‌مندند که تنها اخباری را به تهران راپرت بدهند که در آنجا تأثیر خوشی داشته باشد، مخصوصاً از جایی که مستقیماً به خود ایشان مربوط باشد.

تفوق لنین

در این چند روز هوای برلن بالنسبه خشک و گرم است. گردش به اطراف و خارج شهر لذتی به انسان می‌دهد. در این چند روزه نیز آتش جنگ در طرف مغرب گرمتر شده است. در شب هفتم و هشتم مارس آلمانها لندن و پاریس را از هوا بمباران و خسارات قابل توجهی بدان دو شهر وارد نموده‌اند. طبق خبر واصله تروتسکی از کار [وزارت] خارجه روس برکنار و از قرار معلوم دسته لنین که خود را به صلح طلبی معروف نموده غالب شده است، در هر صورت صلح متحدین با روس قطعی می‌باشد. آلمانها فوراً وزرای مختار برای اوکراین و فنلاند معین کرده‌اند.

انجمن آلمان و ایران

یکشنبه ۱۰ و دوشنبه ۱۱ مارس - شب یکشنبه شام را به دعوت انجمن آلمان و ایران در هتل کتینانتال که یکی از هتلهای درجه یک آلمان است صرف کردیم. مدعوین بیست و شش نفر بودند. آقای نواب وزیر مختار ایران هم حضور داشتند. فن هتینگ رئیس انجمن در نطق بالنسبه مفصلی اظهار امیدواری به آتیه روابط نزدیک و دوستی آلمان و ایران و خدماتی که انجمن آلمان و ایران به خصوص در رشته فرهنگ میان این دو دولت خواهد کرد نمود. آقای میرزا علی خان کلوب جواب این نطق را به فارسی ادا نمود و عزت‌الله خان هدایت آن را به آلمانی ترجمه کرد. سپس نادولنی نطقی ایراد کرد و شرحی از خدمات خودش در کرمانشاه و در عراق عرب ذکر نمود. در پایان مجلس عکسی از حضار گرفته شد. از فروتنهای جنگ اخبار مهمی نرسیده است.

ورود اسرای جنگی

شب دوشنبه یازدهم شام را در سفارت با آقای نواب صرف کردم. از ایران تلگرافی برای ایشان رسیده [است] مبنی بر اینکه دستجات اسرای جنگی آلمان از حدود قفقاز و ترکستان وارد ایران می‌شوند که از ایران به طرف آلمان حرکت کنند. دولت ایران برای توجه به آنان وسایلی حاضر ندارد. وانگهی خلاف بی طرفی ایران هم رفتار می‌شود. خوب است سفارت ایران در برلن اقدام عاجل نماید که اسرای نامبرده از طریق دیگر به میهن خود مراجعت کنند و ایران را دچار گرفتاری ننماید.

معاهده روس و عثمانی

معاهده‌ای میان روس و عثمانی هم به امضا رسیده است. در ماده هشتم این معاهده از حفظ استقلال و تمامیت ایران ذکر شده می‌نویسند

معاهدات سابق بخصوص معاهده ۱۹۰۷ که ایران را به مناطق نفوذ میان روس و انگلیس تقسیم می‌کند از درجه اعتبار ساقط دانسته و خاک ایران را طرفین روس و عثمانی تخلیه نموده و برای تعیین جزئیات تخلیه با دولت ایران داخل مذاکره شده و رعایت استقلال سیاسی و اقتصادی و تمامیت خاکی ایران را نموده و سعی خواهند داشت که دیگران هم این رعایت را بنمایند.

سیاست خارجی ایران

روز دوشنبه عصر شرحی با رئیس انجمن آلمان و ایران صحبت کردم. می‌گفت خوب است ایرانیان که امروز در اینجا هستند به انضمام آنهایی که عنقریب وارد می‌شوند بنشینند و خط مشترک و ثابتی برای خودشان در سیاست خارجی ایران معین کنند که هم برای خودشان مفید باشد و هم راهی برای تبلیغات انجمن آلمان و ایران در اینجا باز شود.

امید به فتوحات متحدین

سه‌شنبه ۱۲ تا یکشنبه ۱۷ مارس - از فروتنهای جنگ اخبار خیلی مهم در این چند روزه نرسیده است. هندنبورگ و لودندورف در ضمن مصاحبه‌ای برای روزنامه‌جات، امیدواری کامل به فتوحات متحدین در آتیه اظهار کرده و به متفقین تهدید می‌نمایند. از قرار معلوم طرفین متحدین و متفقین خیال تجدید حملات سخت در آتیه نزدیک دارند. شاید آلمانها زودتر آفانسیو [حمله] را شروع کنند. صلح متحدین با رومانی هم نزدیک به پایان است ولی به واسطه استعفای رئیس‌الوزرای رومانی امضای آن به تعویق افتاده است.

اختلافات ایرانیان

با آقایان جدیدالورود که از استانبول وارد برلن شده‌اند دو سه جلسه

صحبت کردم. یک مجلس با آقای ناصرالاسلام و یک مجلس با میرزا محمدعلی خان کلوب تنها و جلسه‌ای هم با حضور تمام آقایان. از قرار معلوم اختلافات زیاد میان ایرانیان مهاجر که به استانبول آمده‌اند وجود داشته، به قسمی که ائتلافی میان آنان مشکل بلکه غیرممکن بوده است.

عثمانی و تمامیت ارضی ایران

روز چهارشنبه سیزدهم پیش از ظهر آقای سفیر کبیر عثمانی را ملاقات و از او راجع به ماده هشتم معاهده میان روس و عثمانی تشکر کردم، اطمینان از دوستی عثمانی به ایران می‌داد و می‌گفت ممکن نیست که دولت عثمانی منافع ایران را کان‌لم‌یکن دانسته در آتیه حفظ نماید. از هر نظر که نگاه کنیم استقلال سیاسی ایران و تمامیت ارضی این کشور برای دولت عثمانی مفید بوده و خواهد بود. در جواب اظهارات ایشان نگارنده هم شرحی از دوستی و صمیمیت ایران نسبت به دولت عثمانی بیان نمودم، علت ندارد که میان این دو ملت که هر دو مسلمان و قرون متمادی با یکدیگر همجوار بوده و از هر نظر روابط دوستی و همکاری با هم داشته‌اند از هم دور شوند و دوری و نفاق آنان باعث خوشی و تخطی دیگران گردد. نه تنها دولتین ایران و عثمانی بلکه تمام دول اسلامی می‌بایستی کوشش نمایند و با هم متحد باشند و به خوبی بدانند که ثمر این اتحاد و همکاری نصیب همه خواهد بود و استقلال و شخصیت آنها حفظ خواهد گردید.

جشن آلمان و ایرلند

یکشنبه ۱۷ مارس - اول شب به مجلس جشن آلمان و ایرلند رفتم، جمعی از سیاسیون معروف آلمانی در آنجا بودند. نطقهای مفصل برای حفظ استقلال ایرلند ادا نموده تصمیماتی در این زمینه گرفتند.

اولتیماتوم به هلند

دوشنبه ۱۸ مارس - متفقین به هلند اولتیماتومی داده، درخواست کرده‌اند که دولت هلند می‌بایستی سفائن تجارتي خودش را به آنها اجاره داده مال‌الاجاره دریافت دارد و در صورت غرق شدن آنها عوض آنها را بعد از جنگ دریافت دارد. دولت هلند با چند شرط این پیشنهاد را که به شکل اولتیماتوم به او داده شده قبول کرده است.

ماده هفتم - ماده هشتم

امروز خبر رسیده که «سویت» مسکو معاهده روس و متحدین را قبول و امضا نموده است. بعد از شام مدتی با آقای نواب باهم بودیم. می‌گفت دولت ایران با پیشامدهای تازه کاملاً موافق و خوشحال می‌باشد بخصوص از ماده هشتم معاهده روس و عثمانی. از ماده هفتم معاهده میان دولتین متحدین و روس هم چندان ناراضی نیست. ولی بدیهی است اگر با صراحت بیشتر و بدون ذکر افغانستان تنظیم کرده بودند بهتر و برای حفظ شئون ایران مناسبتر می‌بود.

رضایت هلند

سه‌شنبه ۱۹ و چهارشنبه ۲۰ مارس - دولت هلند رضایت خود را تحت شرایطی در جواب یادداشت متفقین اظهار داشته، حاضر شده است قسمتی از کشتیهای تجارتي خودش را به متفقین کرایه بدهد. از قرار معلوم متفقین پیش از آنکه از طرف هلند جوابی داده بشود کشتیهای تجارتي هلند را که در بنادر آنها بوده ضبط [کرده‌اند] و کارگران خودشان را در آنها گماشته‌اند. مقدمات افانسیو آلمان در طرف مغرب در این دو سه روزه ظاهر گردیده. تقریباً در تمام نقاط مهم فرونت در طرف فرانسه بمباران بسیار سختی در جریان است تا نتیجه چه شود.

نوروز ایرانیان

پنجشنبه ۲۱ مارس - امروز نیمساعت قبل از ظهر طبق تقویم ایرانی تحویل سال نو است، هوا خوش و در آلمان هم امسال هوا نوید تجدید سال و آغاز بهار را می‌دهد، این روز ۲۱ مارس اول بهار طبیعی است. اشجار سبز و سبزه در کنار جویبارها پدیدار شده است. مقارن ظهر که با جمعی از آقایان ایرانیان من جمله آقایان سالار معظم و میرزا احمد خان قزوینی در پارک گردش می‌کردیم مرغان خواننده می‌سرودند و سبزه‌های تازه دمیده صفای خوشی نشان می‌دادند. لذتی داشت و ما بالتمام با قلبی صاف اظهار امیدواری به آتیه نموده و از خداوند همین زمینه باصفا و پسندیده را برای حفظ حقوق ایران باستانی خود خواهان بودیم. بعد از ظهر در سفارت ایران حاضر شدیم. جمعیت زیادی از ایرانیها بودند و عده‌ای هم به تدریج که از استانبول می‌آیند بر آنها افزوده شده است. با خوشی بعد از ظهري [را] در سفارت گذرانیدیم. شب را هم جمعی از ایرانیان قریب بیست نفر شام را با هم صرف کردیم.

افانسیو آلمان

امروز افانسیو بزرگ آلمان در طرف مغرب شروع شده. تقریباً در تمام فرونت انگلیس بخصوص در فرونت آراس جنگ با نهایت شدت در جریان است. فاصله این فرونت پیش از هشتاد کیلومتر است. انگلیسها از قرار معلوم مترصد چنین حمله‌ای نبودند. از قرار راپرت آلمانها توپخانه اتریش هم در این حملات شرکت دارد.

جمعه ۲۲ مارس - افانسیو آلمان با کمال شدت در جریان است، آلمانها خطوط جلویی انگلیسها را میان آراس و لایر شکافته و تا به حال شانزده هزار اسیر جنگی و دویست عراده توپ از دشمن گرفته‌اند. در طرف وردن هم بمباران بسیار سختی در جریان است.

جشن نوروز

جشن نوروز ایرانیان در هتل کایزرهوف به عمل آمد. مجلس عالی بسیار خوبی فراهم شده بود. جمعیت زیادی از آلمانها که به مشرق و سیاست شرقی نظر دارند حاضر بودند. فن هنتیگ نطقی ایراد نمود و ایرانیان را از این روز تبریک گفت و امیدواری به آتیۀ ایران اظهار نمود. پرنس روس وزیرمختار سابق آلمان در ایران نیز حضور داشت.

شکست انگلیسها

شنبه ۲۳ و یکشنبه ۲۴ مارس - روز شنبه بعد از ظهر آلمانها خطوط انگلیسها را در سن کوئتن شکافته و به قرار راپرت خودشان انگلیسها را شکست سخت داده‌اند. قشون انگلیس در این قسمت مشغول عقب‌نشینی می‌باشد. جراید آلمان در این دو سه روزه پر از اخبار جنگ است و تمام دنیا با بی‌صبری منتظر نتیجه‌ی این افانسیو بزرگ آلمان می‌باشد. انگلیسها هیچ انتظاری نداشتند که چنین افانسیوی از طرف آلمانها شروع شود. هوا هم اتفاقاً خوب و بهاری است و برای این افانسیو مطلوب می‌باشد. از قرار راپرت آلمانها که روز یکشنبه منتشر شده، ضربت بسیار سختی به انگلیسها وارد آمده [است] و تا به حال انگلیسها چنین شکستی در این جنگ نخورده بودند. تا به حال متجاوز از سی هزار اسیر و ششصد عراده توپ و مقدار زیادی غنایم جنگی از دست داده‌اند.

بمباران پاریس

طبق راپرت آلمانها یکشنبه بعد از ظهر آلمانها پاریس را با توپ جدیدالاختراعی بمباران نموده و از قرار مذکور مسافت میان این توپ تا پاریس بیش از یکصد و بیست کیلومتر است و این بمباران هیجان زیادی در پاریس تولید نموده است. پیشرفت افانسیو آلمان در خطوط انگلیسها

از یک طرف و بمباران پاریس از مسافت یکصد و بیست کیلومتری از طرف دیگر حواسی برای اهالی پاریس باقی نگذاشته است.

فتوحات آلمان

دوشنبه ۲۵ مارس - بر اثر فتوحات آلمان در طرف مغرب کلیۀ مدارس امروز در آلمان تعطیل [است] و پرچم بر فراز عمارات دیده می‌شود. فتوحات آلمانها در طرف مغرب ادامه دارد. در چندین نقطه آلمانها از رود سم گذشته‌اند. بمباران پاریس ادامه دارد. این ایام مذاکراتی به جز راجع به این افانسیو و پیشرفت آلمانها در برلن در میان نیست. هنوز نقشه آلمانها درست معلوم نیست که پس از شکافتن خطوط انگلیسها چه خواهند کرد و چه نقشه‌ای را اجرا خواهند نمود.

کمک به رکن السلطنه

آقای علوی از ویزبادن برگشته و از قرار معلوم به شاهزاده رکن‌السلطنه کمک لازم نموده او را از ورطه تنگدستی خلاص نموده است. امروز جمعی از ایرانیان جلسه‌ای داشته و اینجانب هم حضور داشتم. باز از آتیۀ ایران و از آتیۀ نزدیک خودمان صحبت در میان بود.

افانسیو آلمان

سه‌شنبه ۲۶ مارس تا سه‌شنبه ۲ آوریل ۱۹۱۸ - افانسیو آلمان تا روز آخر مارس به شدت دوام داشت. در سنت کوئتن تقریباً شصت کیلومتر جلو رفته و متجاوز از هزار توپ و هفتاد و پنج هزار اسیر جنگی گرفته‌اند. ولی از طرفی انگلیس و فرانسه هر قدر قوا داشته [اند] به کار انداخته از پیشرفت آلمانها به طور کلی جلوگیری می‌کنند. در دو روز اخیر آتش جنگ کمی تخفیف یافته، طرفین مشغول جمع‌آوری قوا می‌باشند. قرارداد متحدین با رومانی به امضا رسیده ولی هنوز اشاعه نیافته.

نزدیکی فرانسه به اتریش

چهارشنبه و پنجشنبه ۳ و ۴ آوریل - محاربات در طرف مغرب عجاتاً شدت ندارد ولی طرفین مشغول انجام نقشه تازه حملات خویش می‌باشند، کنت چرنین وزیر امور خارجه اتریش ضمن نطقی اظهار نمود که اخیراً کلمانسو به دولت اتریش نزدیک شده، نظریات اتریش را راجع به صلح خواسته است و اتریش پس از مشاوره با آلمان جواب داده است که هرگاه فرانسه از آلتزاس و لرن صرف نظر بکند مذاکره صلح چندان اشکالی نداشته، موفقیت هم در این موضوع نباید دور باشد. پس از این جواب فرانسویها اظهار کرده‌اند که با این شرط، مذاکرات صلح ممکن نیست و گفتگوی طرفین بدین ختم شد. کلمانسو رسماً اظهارات وزیر امور خارجه اتریش را تکذیب نموده و به کلی منکر چنین مذاکراتی شده است.

کنسول انگلیس در رشت

جمعه پنجم آوریل - امروز پیش از ظهر چند نفر از آقایان ایرانیان به ملاقات اینجانب آمدند. از قرار گفته این آقایان اهالی گیلان کنسول انگلیس را توقیف کرده و گفته‌اند تا انگلیسها سلیمان میرزا را آزاد نکنند آنها هم کنسول انگلیس را آزاد نخواهند کرد. آقای احتشام السلطنه سفیر کبیر ایران در استانبول دو روز است به برلن آمده در منزل آقای اعظم السلطنه سکونت گرفته‌اند. دیروز باز آلمانها در فرونت فرانسه به حمله پرداخته قدری پیشرفت کرده‌اند. چند نفر از ایرانیان مقیم استانبول که عازم برلن می‌باشند وارد وینه شده‌اند.

نقشه هندنبورگ

شنبه ۶ آوریل تا جمعه ۱۲ آوریل - افانسیو آلمانها در طرف فرانسه ادامه

دارد. روز هشتم آوریل افانسیو به سختی در حدود آرمانتلیه شروع شده است] و روز ۱۱ یازدهم این شهر را تحت اشغال گرفته‌اند. در فرونت انگلیسیها هم محاربات به شدت در جریان است. از قرار معلوم نقشه هندنبورگ این است که هر چه زودتر قشون انگلیس را مغلوب [کرده] و درهم شکسته، جنگ را به هر ترتیبی هست در این سال پایان دهد و تهیه زیادی برای انجام این نقشه دیده است. امپراتور آلمان هم مدام در میدان جنگ می‌باشد. تا به حال آلمانها متجاوز از یکصد و ده هزار اسیر جنگی از انگلیسیها گرفته و مهمات جنگی زیادی از آنها به دست آورده‌اند.

کلمانسو و وزیر خارجه اتریش

در این ده روز اخیر مشاجره لفظی شدیدی میان وزیر امور خارجه اتریش و کلمانسو رئیس‌الوزرا فرانسه به میان آمده. چنان که گفتیم چرنین وزیر امور خارجه اتریش چنین اظهار نموده [است] که کلمانسو به او نزدیک شده شرایط صلح را از او خواسته است. وی در جواب موضوع آلتزاس و لرن را مانع انعقاد صلح دانسته و [گفته است] اگر این موضوع از میان برداشته شود و دولت فرانسه بدین دو ایالت نظری نداشته باشد انعقاد صلح اشکالی نخواهد داشت. کلمانسو از این موضوع بسیار عصبانی است و به کلی چنین اظهاری را از ناحیه خودش انکار می‌کند. چرنین در مقابل ابلاغیه مفصلی اشاعه داده [است] و در این ابلاغیه اظهار می‌دارد که از اوایل سال گذشته تا همین اواخر راه مذاکرات غیررسمی میان اتریشیها و فرانسویها باز بوده. کلمانسو در دفاع از خود می‌گوید چنین مذاکرات اگر هم بوده قبل از تشکیل کابینه او صورت گرفته و پس از تشکیل کابینه او مذاکراتی اصلاً میان فرانسویها و اتریشیها جریان نداشته. چرنین چنین می‌گوید که مذاکرات با فرانسویها پارسال قطع شده. ولی همین اواخر طبق درخواست کلمانسو تجدید گردید. کلمانسو در مقابل

تکذیب این بیانات را نموده، اظهار می‌دارد خود امپراتور اتریش در نامه‌ای به خط خودش دعاوی فرانسه را به دو ایالت آلزاس و لرن تصدیق می‌نماید. این اظهار هیجانی در اتریش تولید نمود. بر اثر این هیجان چرنین از بوخارست به وینه برگشته است و امپراتور اتریش تلگرافی به امپراتور ویلهلم آلمان کرده، اظهار کلمانسو را به کلی تکذیب و تجدید عهد وحدت و یگانگی با هم‌پیمان خود امپراتور آلمان می‌نماید. وزارت خارجه اتریش هم رسماً وجود چنین نامه و چنین فکری را از طرف امپراتور اتریش تکذیب می‌کند.

دیدار با احتشام السلطنه

آقای احتشام السلطنه را ملاقات و مفصلاً صحبت کردیم. از عثمانیها تعریف و توصیف می‌نمود که راجع به ایران هیچ‌گونه نظر سوئی نداشته‌اند] و اظهارات آنها راجع به حفظ حیثیت و حقوق ایران [است]، و اصلاً قشونی در مرز ایران نخواهند گذاشت. ایشان خیال دارند سه هفته در برلن بمانند.

آلمان و هلند

شنبه ۱۳ تا سه‌شنبه آخر آوریل - تمام این وقت و این مدت محاربات سخت در فرونت فلاندر جریان داشته و بیشتر فتوحات نصیب آلمانها شده است. تپه کیمل را که در حقیقت از نظر موقعیت مهمترین قسمت ایپر است آلمانها تحت اشغال گرفته‌اند] و احتمال کلی دارد به زودی ایپر را از دست انگلیسیها خارج نمایند. معاهده متحدین با رومانی هنوز صورت رسمی به خود نگرفته ولی چند روز است وزیران امور خارجه آلمان و اتریش به بوخارست رفته و برای پایان دادن کار معاهده به مذاکره پرداخته‌اند. مناقشه بالنسبه سختی در این روزها میان آلمان و هلند راجع

به تجدید معاهده تجارتي در میان بوده. از قرار معلوم بعضی درخواستهای تازه از طرف آلمانها شده [است] که هلندیها قبول نکرده‌اند ولی معهدا عنقریب معاهده میان طرفین به امضا می‌رسد.

انتخابات در تهران

میرزا محمدعلی خان تربیت اخیراً از استانبول به برلن آمده است. از قرار معلوم عده زیادی دیگر از مهاجرین ایرانی در استانبول نمانده است. امروز نامه‌ای از تهران توسط سفارت داشتیم. از قراری که در نامه نوشته بودند انتخابات مجلس شورای ملی ایران تا یک ماه بعد از عید پایان خواهد یافت. نگارنده را از تهران و آذربایجان کاندیدا کرده‌اند. پنج ماه است حقوق ادارات عقب افتاده [است] و کارمندان دولت به سختی زندگی می‌کنند.

استعفای وزیر خارجه اتریش

در موضوع نامه امپراتور اتریش به برادرزن خودش که قبلاً ذکر شده و درخواست صلح کرده است وزیر امور خارجه اتریش بدین علت مستعفی و بوریان به جای او مستقر گردیده است. عثمانیها تقریباً حدودی را که عهدنامه اخیر میان آنها و روسیه برای عثمانیها در حدود قفقاز معین کرده تحت اشغال گرفته‌اند. قارص را به علاوه هشتصد و شصت توپ در ضبط آورده‌اند.

فرونت غرب

چهارشنبه اول ماه مه تا یکشنبه پنجم ماه مه - در فرونتهای غرب جنگ ادامه دارد ولی خبر مهمی در این دو روز نرسیده است. فرانسویها روز سوم ماه مه به حملاتی در فرونت کمل مبادرت نموده‌اند] ولی به موفقیت زیادی نایل نشده‌اند.

قشون عثمانی در خوی

از قراری که خبر رسیده عثمانیها قشونی به حدود آذربایجان وارد [کرده] و خوی را تحت اشغال گرفته‌اند. از قرار مذکور از طرف آلمانها هم عده‌ای به همین طرف اعزام خواهد شد. آلمانها رسماً به دولت ایران اطلاع داده‌اند که در تبریز پنجاه نفر سرباز به عنوان مستحفظ قونسولخانه وارد نموده [اند] و بعد هم همین عده را برای حفظ سفارت خودشان به تهران اعزام خواهند داشت.

کابینه جدید

کابینه مستوفی‌الممالک مستعفی و کابینه جدید به ریاست صمصام‌السلطنه تشکیل شده و آقایان مشاورالممالک و نیرالملک و مشارالسلطنه و مستشارالدوله در این کابینه عضویت دارند.

فوت مادر

روز یکشنبه ۵ مه - آقایان احتشام‌السلطنه سفیرکبیر ایران در عثمانی و کزازی نماینده کرمانشاه به بنده اطلاع دادند که مادر نگارنده فوت کرده است و قطعه‌ای از روزنامه نوبهار تهران مورخ ۱۴ فوریه ۱۹۱۸ که این خبر در آن درج شده بود برای اینجانب فرستاده‌اند. معلوم است فوت مادر آن هم چنین مادری که تمام عمرش جز نیکی و حسن اخلاق و پاکی طینت و خدمت به خلق و عفت از او بروز نکرده و بخصوص علاقه فوق‌العاده‌ای به اینجانب داشت چقدر نگارنده را متألم نموده است. چه می‌توان کرد دنیا دار فناست، هر کس دو روزی در اینجا اقامت کرده، رخت سفر برمی‌بندد. تقریباً بیست و هفت سال پس از فوت پدر عزیزم، به سن متجاوز از هفتاد سال بدرود حیات گفته است. رحمة‌الله علیها.

اوضاع ایران

دوشنبه ۶ ماه مه - امروز صبح جمعی از آقایان ایرانیان برای تسلیت منزل اینجانب آمدند، آقایان احتشام‌السلطنه و نواب هم بودند. آقای نواب از اوضاع اخیر ایران خیلی مأیوس به نظر می‌آید. انگلیسیها به شدت جای روسها را گرفته مشغول تجاوزات می‌باشند. عثمانیها هم بیشتر نقاط سرحدی آذربایجان را تحت اشغال آورده‌اند. آلمانها هم از قرار معلوم می‌خواهند قشون به این قسمتها که قبلاً روسها تحت اشغال داشته [اند] اعزام دارند. شام را هم چند نفر از آقایان ایرانیان منزل اینجانب بودند. از اوضاع ایران صحبت در میان بود. از قرار راپرت عثمانیها در این چند روزه اخیر جنگ بالنسبه سختی میان عثمانیها و انگلیسیها در حدود بیت‌الحم در میان بوده، پنج روز طول کشیده و انگلیسیها شکست خورده، عقب کشیده‌اند.

صلح با رومانی

سه‌شنبه ۷ تا شنبه ۱۱ ماه مه - صلح متحدین با رومانی به امضا رسیده، جنگ دیگر در طرف شرق به کلی متوقف گردیده. مواد عمده صلح با رومانی همان مواد قرارداد مقدماتی نظامی است که میان طرفین قبلاً امضا شده بود. از قرار معلوم اختلافات میان عثمانی و بلغار بسیار زیاد است. بلغار تمام دُویژا را می‌خواهد تحت اشغال بگیرد و اصلاً هیچ‌گونه چیزی در عوض به عثمانی ندهد. معلوم نیست عاقبت اختلافات میان این دو دولت به کجا خواهد کشید. بلغارستان در این جنگ بسیار نیرومند و برعکس عثمانی ضعیف و تا حدی، ناتوان شده است.

اشغال کرکوک

انگلیسیها هر روز در طرف بین‌النهرین جلو می‌روند و در طرف فلسطین هم قبلاً اراضی مهمی به دست آورده‌اند. انگلیسیها کرکوک را هم اشغال

کرده [اند] و در طرف کردستان جلو می روند. خبر مهمی از فرونت غرب نرسیده است. طرفین مشغول تهیه تجدید حملات می باشند.

مهمانی سفارت

چهارشنبه شب در سفارت به شام مهمان آقای نواب بودم. جمعی از ایرانیان جزو مدعوین بودند. پنجشنبه شب منزل آقای احتشام السلطنه به شام موعود بودم. در سر شام با آقای احتشام السلطنه قدری صحبت راجع به طریقه تحصیل در ایران به میان آمد و دامنه اش طولانی شد. اختلافات نظر در این موضوع زیاد بود و به هدف مطلوبی نرسید.

فن روزنبرگ

یکشنبه ۱۲ مه - امروز ناهار را در سفارت عثمانی موعود بودم. از ایرانیان آقایان احتشام السلطنه و نواب و سالار معظم و میرزا احمدخان [قزوینی] و میرزا قاسم خان و اعظم السلطنه و از آلمانیها فن روزنبرگ و چند نفر دیگر در سر میز حاضر بودند. اتفاقاً این سومین دفعه است که با فن روزنبرگ در سر سفره پهلوی همدیگر نشسته بودیم. او از برست لیتوسک و بوخارست صحبت می کرد. فن روزنبرگ نایب سفارت صلح به ریاست فن کلمن بود و به همین واسطه اخیراً خیلی معروف شده است. با او به زبان آلمانی صحبت می کردیم، از آلمانی اینجانب تعریف می کرد. ساعت هفت بعد از ظهر آقایان سالار معظم و میرزا احمد قزوینی به طرف استانبول حرکت کردند. از چهارم ژانویه تا امروز در برلن بودند. در این مدت آقای سالار معظم احساسات بسیار خوش و پسندیده ای از خود گذاشته است.

مهمانی فرزین و دیگران

دوشنبه ۱۳ تا جمعه ۲۴ مه - هوای برلن به واسطه نیامدن باران گرم و

قدری خفه شده مانند وسط تابستان. ولی روز جمعه ۲۴ قدری بارندگی هوا را خنک و صاف گردانید. از میدانهای جنگ اخبار بسیار مهمی نمی رسد. در بعضی جاها بمباران سخت در جریان است ولی حملات سخت هنوز شروع نشده، از قرار معلوم آلمانیها در حال شروع حملات می باشند.

روز پنجشنبه شانزدهم آقایان میرزا محمدعلی خان کلوب و ناصر الاسلام و مساوات مهمانی بالنسبه خوبی در هتل اسپلاناد به جمعی از ایرانیان و عده ای از آلمانیها دادند. آقای وزیرمختار ایران هم در این مهمانی بودند.

وضع جنگ

شنبه ۲۵ مه تا پنجشنبه ۱۳ ژوئن ۱۹۱۸ - روز ۲۷ مه. آلمانیها در یک خط طولانی از لائون تا رمس به استحکامات فرانسویها حمله کرده، خطوط فرانسویها را شکافته، پیشرفت مهمی نموده اند. این حملات هشت روز طول کشیده و آلمانیها را به مرکز این افانسیو به رود مارن که آخر پیشرفت قشونی آلمان در سال ۱۹۱۷ بوده رسانید. در طرف راست، شهر مهم سوآسون را آلمانیها تحت اشغال گرفته و در طرف چپ خطی از رمس تا مارن را تحت اشغال آورده اند. طبق راپرت خودشان آلمانیها متجاوز از پانصد عرابه توپ و هفتادوپنج هزار اسیر جنگی و غنائم بسیار دیگر از فرانسویها به دست آورده اند. در چهارم ژوئن فرانسویها توانستند در خط میان نوایی و شاتوتیری جلوگیری از پیشرفت قشون آلمان بنمایند. این خط طولانی از شرق به غرب متمایل به طرف پاریس می باشد. روز نهم ژوئن آلمانیها حملات خود را در خطوط میان من دیدیه و نوایی تجدید کرده در سه روز جنگ شکستی به فرانسویها داده اراضی و غنائم بسیار به دست آورده اند.

پاریس در خطر

این شکستهای پی در پی قوای متفقین را ضعیف و موازنه نظامی را برهم زده موقع آلمانها را محکمتر [کرده] و به همان نسبت موقع انگلیسیها و فرانسویها را ضعیفتر میگرداند. در هر صورت پاریس امروز در خطر مستقیم واقع است و نقشه هندنبورگ یقیناً حملات در این مرکز مهم می باشد و احتمال دارد عنقریب بدین هدف برسد. در هر صورت قوای آلمان مجال نفس کشیدن به فرانسویها را نداده، پی در پی حملات خودشان را تجدید می کنند تا از نتیجه مطلوبه که اضمحلال قوای طرف و انعقاد معاهده صلح به صرفه و صلاح خود [باشد] برخوردار شوند. عجالتاً شب آستن است تا چه زاید سحر. از فروتنهای دیگر خبر مهمی نرسیده است. همه جا منتظر نتیجه جنگهای سخت در فرانسه می باشند.

عثمانیها در تبریز

عثمانیها در طرف آذربایجان جلو رفته و از قرار خبری که رسیده شهر تبریز را هم تصرف کرده اند. دولت ایران به این تجاوزات اعتراض کرده عثمانیها جواب مطلوبی نداده اند. می گویند برای قلع و قمع آرامنه و جلوگیری از انگلیسیها داخل آذربایجان شده اند. اوضاع تهران هم چندان روشن و مطلوب نیست.

استعفاي صمصام السلطنه

آقای صمصام السلطنه که پس از آقای مستوفی الممالک تشکیل کابینه داده استعفا داده، آقای مستوفی الممالک مجدداً به ریاست وزرا منصوب [شده است] و اشخاص کابینه او تقریباً همان اشخاص کابینه صمصام السلطنه می باشند و خود صمصام السلطنه هم در این کابینه وزارت داخله را دارد. در هر صورت اوضاع ایران هیچ تعریفی ندارد. رفتار عثمانیها هم چندان

خوب نیست. از مردم جریمه مطالبه می کنند و به زور اسکناسهای خودشان را به مردم می دهند.

تحت البحریهای آلمان در آبهای آمریکا مشغول عملیات شده اند. از قرار معلوم تردد کشتیهای تجارتي در اقیانوس اطلس به خطر افتاده است.

تلگراف حبیب الله خان شیبانی

تلگرافی از ماژور حبیب الله خان شیبانی داشتم. خواهش کرده است اجازه حرکت او از استانبول به طرف برلن هر چه زودتر گرفته [شود] که به برلن وارد شود. آقای نواب چند روزی به هلند رفته [بود] و پس از مراجعت به برلن چند روزی است ناخوش و بستری می باشند. از تهران اطلاع رسیده [است] که نیرالدوله و شیخ الرئیس مرحوم شده اند.

انگلیس و عثمانی در ایران

جمعه ۱۴ ژوئن تا پنجشنبه ۲۰ ژوئن ۱۹۱۸ - عثمانیها قطعاً تبریز را تحت اشغال گرفته [اند] و بعضی عملیات بی رویه هم در آذربایجان به جا می آورند. از عملیات آنها شکایت بسیار رسیده است. شب چهاردهم ژوئن در منزل مصریها به چایی موعود بودم. با فن ویزندونگ که به تازگی از مسافرت باطوم برگشته است راجع به عملیات عثمانیها در آذربایجان صحبت کردم. می گفت عثمانیها اصلاً تقصیری ندارند، چه کنند؟ تجاوزات انگلیس در ایران به قسمی زیاد شده [است] که عثمانیها را به حفظ سرحدات خودشان در حدود قفقاز و ایران مجبور گردانیده است. حکومت ایران به کلی در دست انگلیس عاجز و بی قوه مانده است. عثمانیها علناً نظر خودشان را بیان می کنند و می گویند برای حفظ جبهه قفقاز از حمله انگلیس، قشون به طرف آذربایجان اعزام نموده [اند] که مرزهای خودشان را مصون نگه دارند و تقریباً دل خوشی هم از

مستوفی الممالک ندارند و دولت و حکومت او را طرفدار انگلیسیها می دانند. روزنامه تردویچ آگماين در شماره روز ۱۹ ژوئن طرفداری از کابینه مستوفی الممالک نموده، می نویسد که ایشان وطن پرست است و هیچ زمان علیه منافع مملکت خود کاری نکرده [است] و نخواهد کرد.

نطق امپراتور آلمان

اتریشیها در ۱۹ ژوئن در تمام جبهه ایتالیا افانسیو شروع کرده اند. [اگرچه پیشرفتشان آن طور که منظور بوده سرعت نداشته ولی باز در بعضی نقاط جلو رفته و طبق راپرت خودشان سی هزار اسیر جنگی از دشمن گرفته اند. جنگ این طرف در کمال شدت ادامه دارد. امپراتور آلمان در روز پانزدهم ژوئن که روز سال سی ام سلطنت او بود در فرماندهی کل آلمان در جواب هندنبورگ می گوید جنگ امروزه میان تمدن نژاد آنگلوساکسن و ژرمن می باشد. دنیا باید از زیر تجاوزات انگلیس بیرون آید. شکی در این نیست که نژاد ژرمن به فتوحات مطلوب نایل خواهد گردید.

کتاب اردمان

در این چند روز کتابی را که یک نفر صاحب منصب آلمانی به عنوان در جنگ مقدس به ایران راجع به ایران نوشته می خواندم، این افسر آلمانی موسوم به اردمان در اوایل ۱۹۱۵ به جبهه عراق رفته پس از مدتی توقف در آنجا مأمور به ایران می شود. به همدان می رود و در آنجا عده ای داوطلب جمع کرده بر اثر تبلیغات ملیون و آزادی خواهان ایران عده زاندارمها هم بدین قوه ملحق شده، حملات به روسها را شروع می نماید. مدتی با روسها در زدو خورد بوده تا اواسط ۱۹۱۶ که روسها قصر شیرین را تحت اشغال گرفته و میسیون نظامی آلمان منحل می شود به بغداد برمی گردد و مأموریت او پایان می یابد. اردمان در این کتاب شرحی از

ایرانیان انتقاد می کند. عمداً هم بد نوشته است، سرگذشتهاى خودش را شرح می دهد ولی از روی این سرگذشتها خواننده حس احساسات مطلوبی نسبت به ایرانیان پیدا نمی کند. مخصوصاً جایی که از فرار کردن ایلات و قشون چریک و مجاهدین از جلو دشمن و به حساب دادن اعداد غیر صحیح داوطلبان آن هم برای حفظ وطن و در برابر دشمن خارجی [سخن گفته است] خواننده را از این گونه اظهارات به ایرانیان دل سرد می نماید. اگر چه افسر نامبرده به علت صدمات در ایران احساسات خوشی در ایران پیدا نکرده ولی متأسفانه باید گفت وقایعی را که شرح می دهد خودمان هم تا حدی ناظر آنها بوده ایم.

حرکات سردسته ها را در قصر شیرین و حرص و طمع آنها را در انجام خدماتی که صورت نمی دادند و حمل اسلحه ای که بیشتر برای نمایش بوده [است] و برای جنگ حاضر نمی شدند و بسا برای لخت کردن بیچاره ها این اسلحه را حمل می کردند فراموش نکرده. نوشتجات این افسر چیزهای تازه ای نیست ولی به شکل کتاب و آن هم در خارج ایران در برلن، خواندنش برای ایرانیها چندان لذت بخش و خوشایند نیست.

جبهه های جنگ

جمعه ۲۱ تا سه شنبه ۲۵ ژوئن - افانسیو اتریش در طرف ایتالیا به هدف مطلوبه نرسید، در همان دو روز اول قشون اتریش قدری پیشرفت کرده مخصوصاً در قسمت پیاوه قسمتی از ساحل راست رودخانه پیاوه را در تصرف آورد. ولی رفته رفته نیروی دشمن به حملات پرداخته و نیز به علت تغییر هوا و بارندگیهای فوق العاده شدید و طغیان آب رودخانه این مواضع را تخلیه [کرده است] و به سرعت به ساحل چپ رودخانه برمی گردند. این حملات اتریشیها جز دادن قدری تلفات به کلی بی نتیجه بود. فایده ای که رسانده است این بود که قشون ایتالیا را در همان حدود

مشغول نمود که به فرونت غرب و به کمک فرانسویها و انگلیسیها نروند. این موضوع قابل ملاحظه است که اتریشیها تا به حال در این جنگ هیچ گونه ابتکار و قوه پیشرفتی از خود نشان نداده [اند] و همیشه آلمانها می بایستی با آنها در این قبیل جنگها شرکت نمایند. در طرف غرب در فرونت فرانسه خبر تازه مهمی نیست ولی [به طور] محقق سکوت قبل از طوفان می باشد. نزدیک یک هفته است هوا به کلی تغییر کرده اغلب شب و روز باران می آید و همین بارندگیها تا حدی مانع تجدید محاربات سخت در طرف غرب بوده است.

سختی زندگی در آلمان

اوضاع زندگی مخصوصاً در قسمت خوراک پیوسته در آلمان سخت می شود و بخصوص به طبقات پایین فشار سختی وارد می آید، بخصوص موضوع نان مردم کم کم غامض شده است. طبق راپورتهای واصله از وینه قحطی، بی نانی در آنجا بسیار شدید است. از طرف مجارستان به اتریش قدری کمک می شود ولی باز کار ارزاق و بخصوص به دست آوردن گندم برای نان خیلی مشکل شده است و در برلن هم سخت است. ارزاق خارج از جیره ای که دولت معین کرده است اصلاً یافت نمی شود. بعضی چیزها را ممکن است با قیمت گزاف به دست آورد ولی رو بهم رفته اوضاع تنگی و قحطی فشار سختی به مردم وارد می آورد.

نظر امریکاییها

روز یکشنبه ۲۳ ژوئن - آقای مهدی خان امیرتومان برادر ناصرالملک به برلن وارد [شد] و شب همان روز به طرف سویس حرکت نمود. برای چایی ایشان را در سفارت ملاقات کردم. آقایان احتشام السلطنه و مساوات و میرزا محمدعلی خان کلوب هم بودند. ایشان از امریکا به استکهلم آمده

و از آنجا پس از تحصیل جواز به برلن حرکت نموده [است] و خیال دارد مدتی در سویس بماند. از قرار گفته ایشان زندگی در امریکا چندان تفاوت نکرده و گران هم نشده است. امریکاییها چندان احساساتی برای این جنگ نشان نمی دهند و قلباً هم چندان علاقه ای به متفقین ندارند. ولی بدیهی است دولت طوایف متحده امریکا می کوشد که بدین جنگ به نفع متفقین که با آنها متحد شده [است] پایان دهد.

نطق وزیر امور خارجه آلمان

روز دوشنبه ۲۴ ژوئن - کلمان وزیر امور خارجه آلمان نطق مفصلی در رایشتاگ راجع به سیاست خارجی آلمان ایراد کرد. شرح مفصلی از اوضاع و موقعیت خارجی دولت آلمان ذکر [کرد]. ضمناً می گوید اخیراً دولت عثمانی بر اثر موقعیت عراق عرب مجبور شده راه بادکوبه به تبریز و جلفا را اشغال و بدین واسطه خط مراوده به دجله را باز نماید.

جمهوریهای قفقاز

در قفقاز عثمانیها جلو نرفته در آنجا جمهوری گرجستان تأسیس شده است. آرامنه و تاتارها هم برای خود جمهوری تأسیس کرده اند. هر سه این جمهوریها به نام جمهوری ماوراء قفقاز نامیده خواهد شد.

انتقاد از نطق وزیر خارجه

چهارشنبه ۲۶ تا یکشنبه ۳۰ ژوئن - نطق کلمان وزیر امور خارجه آلمان مخالفت سختی میان دسته های راست و مرکز ایجاد نموده است. روزنامهجات هم به او حملات شدید آورده اند و مخصوصاً از آنچه که راجع به نتیجه این جنگ ذکر کرده [است] و می گوید جنگ کنونی به فتوحات نظامی تنها ختم نخواهد شد مورد تنقید واقع شده است. دو روز

است مذاکره استعفای او در میان است. ولی تا به حال استعفای او قطعی نشده. در ضمن نطق خودش کلاً مسئولیت این جنگ را بر عهده روسها می‌گذارد و می‌گوید انگلیسیها از این مسئولیت مبرا می‌باشند. بدین ترتیب می‌خواهد از انگلیسیها تملقی گفته باشد. ولی مطبوعات انگلیسی نطق او را مستند به ضعف آلمان می‌دانند و علی‌الظاهر خشنودی اظهار نمی‌نمایند. این نطق شاید در میان کارگران و سوسیالیستهای روسیه اثر خوبی داشته باشد.

روز جمعه بیست و نهم چند نامه به استانبول برای آقایان سالار معظم و میرزا احمدخان و میرزا حبیب‌الله خان شیبانی و چند نفر دیگر نوشته به توسط سفارت فرستادم.

قتل سفیر آلمان در مسکو

دوشنبه اول ژوئیه تا دوشنبه ۸ ژوئیه - یکی از اخبار مهم این چند روز قتل سفیر آلمان است که در مسکو به وقوع پیوسته. در روز پنجم این ماه دو نفر تروریست وارد سفارت آلمان در مسکو گردیده ملاقات سفیر را خواستگار [شده] او را با چند گلوله ترور می‌نمایند. از قراری که گفته شده این قتل به تحریک متفقین به وقوع پیوسته [است] و مقصودشان از این عمل طرف نمودن آلمان با حکومت بلشویک می‌باشد.

اعتراض ایرانیان

در این دو روزه اخیر اعتراض سختی از طرف ملیون و آزادیخواهان ایرانی مقیم برلن کتباً به دولت آلمان تقدیم و تخلیه قسمت ایالت آذربایجان را از قشون عثمانی تقاضا نموده‌اند. اعتراض کتبی دیگری هم مستقیماً به دولت عثمانی شده و به توسط سفارت عثمانی در برلن فرستاده شده است. متأسفانه به واسطه انسداد راه روسیه خبری اخیراً از ایران نرسیده

است. حتی تلگراف هم از این راه مخابره نمی‌شود. موقعیت قفقاز طوری نیست که امروز آمد و رفت پست ممکن باشد. نامه‌ای از آقای مفخم‌الدوله از رم داشتم، اظهار محبت نموده [اند] و از اوضاع و موقعیت رم هم چندان رضایت ندارند.

مسافرت باویر

خیال دارم روز سه شنبه نهم ماه ژوئیه مسافرتی به جنوب آلمان به ایالت باویر بنمایم بلکه کمی از وضع فعلی و افکار تاریک خلاصی یابم. وضع زندگی اینجا و نرسیدن خبر از ایران و نگرانی از آتیه نگارنده را بسیار عصبانی کرده است. آقایان ایرانیها هر روز از طرف استانبول به برلن وارد [می‌شوند] و تمام جز پریشانی برای آتیه خبر لذت بخشی ندارند. در هر صورت کمی تغییر و گردش در این فصل لازم است.

درباره باویر

بد نیست در اینجا پیش از حرکت به جنوب آلمان مختصری از باویر بنویسم: آلمان متحد دارای دو ایالت مهم در شمال و جنوب می‌باشد که در سابق هر یک کشور پادشاهی مهمی را تشکیل می‌داده‌اند؛ ایالت پروس در طرف شمال و باویر در طرف جنوب. پروس مرکز تحولات عمده ملل ژرمن و به دریاهاى شمالی متصل [است] و باویر عمده مرکز بیلاقی آلمان جنوبی به رشته‌های کوه آلپ مصادف می‌شود. دره‌های بارور، جنگلهای انبوه، دریاچه‌های مهم زیبا و اراضی حاصلخیز سطح باویر را تشکیل می‌دهد. رودخانه تاریخی رن طرف مغرب و رودخانه دانوب طرف مشرق باویر را سیراب می‌گرداند. آب و هوای این ایالت بسیار ملایم و مطبوع، کشت و کار کشاورزی آن بسیار مهم [است] به قسمی که اراضی اطراف شهر مونیخ را که شهر بزرگ و مرکزی و تاریخی این ایالت است انبار آذوقه آلمان می‌نامند.

کلیساها

جنگلهای باویر نیازمندی آلمان را از چوب تأمین می‌نماید و مواشی این قسمت مواد شیری فراوان به بازارهای تمام آلمان می‌دهد. موقعیت جغرافیایی باویر در حقیقت شاهراهی است از روابط بازرگانی میان آلمان و اتریش و سوئیس و ایتالیا. قسمت عمده اهالی باویر کاتولیک می‌باشند و مأمورین پاپ در آنجا بر کلیسا حکومت دارند. در صورتی که پروس مهد انقلابات مذهبی و اصلاحات کلیسایی بوده [است] و کلیسای پروتستان در آنجا نام و نموبر خود می‌گیرد. طبق آخرین احصاییه در حدود $\frac{2}{3}$ اهالی باویر کاتولیک و $\frac{1}{3}$ از کلیساهای دیگر و مذاهب دیگرند.

تاریخ باویر

در سال ۱۸۷۰ میلادی این ایالت به اتحاد ژرمن پیوسته با سایر ایالات ژرمن امپراتوری آلمان متحد را به وجود آوردند. ولی تا مدتی بعضی از این ایالات پادشاهی سابق خود را تا مدتی محفوظ نگاهداشته‌اند تا حد استقلال داخلی مانند اداره پست و تلگراف و نظام در زمان صلح و بودجه مخارج داخلی خود را مستقلاً در دست داشتند. پس از انقراض روم غربی گت‌های شرقی بدین قسمت آلمان هجوم آورده، قسمت عمده باویر امروزی را در تصرف گرفتند. همین ایالت بود که قسمت عمده‌ای از امپراتوری شارلمانی را تشکیل می‌داد. در سال ۱۸۰۵ ناپلئون بناپارت پادشاهی باویر را تأیید نموده بر استحکام موقعیتش بیفزود. پس از او نیز استحکام این پادشاهی بر جا ماند. تا وحدت ژرمنها و تشکیل یک امپراتوری متحد آلمان به میان آمد. در زمان صدارت بیژمارک پادشاهی باویر زمانی با آن صدراعظم نامی مخالفت می‌نمود. چنان که در ۱۸۶۶ در جنگ میان پروس و اتریش، پادشاهی باویر به اتریش کمک می‌نمود. ولی پس از شکست اتریش این ایالت مهم دست از مخالفت برداشته با پروس

و صدارت بیژمارک دست اتحاد داد، چنان که در جنگ ۱۸۷۰ میان پروس و فرانسه این ایالت کمک بسزایی به پروس نمود. پس از شکست ناپلئون سوم و ایجاد تحولات شدید در فرانسه دست اتحاد به طرف پروس دراز کرده با ایالت دیگر ژرمنها که از هم جدا [بودند] و مستقل می‌زیستند، وحدت آلمان امروزی را به وجود آوردند.

امروز تمام ایالات آلمان به هم پیوند می‌باشند و در سیاست عمومی داخلی و خارجی یکنواخت و متحد بوده، ادارات عمومی در تمام آنها متحدالشکل می‌باشند و بخصوص در زمان جنگ اصلاً اختلافی ظاهر نمی‌نمایند. ولی باز در بعضی چیزهای داخلی استقلال زندگی دیرینه خود را محفوظ داشته‌اند. چنان که شهر مونیخ مرکز کاتولیکهای این قسمت می‌باشد و فرهنگ مذهبی کاتولیکی را تا همین تاریخ برای خود حفظ نموده [اند]. در صورتی که این رویه اصلاً در پروس و بعضی از ایالات دیگر رعایت نشده، برنامه فرهنگی دولت کاملاً یکنواخت اجرا می‌شود.

رفتن طباطبایی به ایران

آقای طباطبائی تلگرافی به آقای میرزا قاسم خان نموده که تا پانزده روز دیگر از راه باطوم عازم ایران می‌باشد، معلوم نیست ایشان به چه ترتیب از باطوم به ایران خواهد رفت، مگر اینکه عثمانیها از باطوم به تبریز راه را برای ایشان باز [نگاه] دارند.

مسافرت اینجانب به باویر از سه شنبه ۹ ژوئیه تا سه شنبه ۱۰ سپتامبر ۱۹۱۸ به طول انجامید. تمام این مدت را در جوار و یا سواحل دریاچه‌های آلپ آلمان و یا در اطراف شهر مونیخ و یا در خود شهر مونیخ به گردش مشغول بودم و تا حدی استفاده صحیحی حاصل نمودم. مدتی در قصبه پُری‌پن کنار دریاچه کنیزه و مدتی دیگر در شهر مونیخ متوقف و در حال گردش بودم.

تغییر اوضاع

در این مدت غیبت از برلن در موقعیت جنگ و سیاست عمومی تغییر عمده‌ای به ظهور نرسیده. آن ایام که قصد حرکت از برلن داشتیم افانسیو آلمان به طور خوشی پیشرفت می‌نمود و گمان آن می‌رفت که عنقریب نقشه تازه‌ای پدیدار و پاریس به دست آلمانها اشغال شود و قشون آلمان تمام شمال فرانسه را تا سواحل دریای مانس در اشغال گیرند. ولی در برگشتن از این مسافرت نقشه واژگون و اوضاع جنگ شکل دیگری به خود گرفته است. قشون متفقین در اواسط ژوئیه شروع به حملات سخت کرده به پیشرفتهای مهمی نایل آمده‌اند و بیم آن می‌رود که صفوف آلمان را به کلی درهم شکسته خودشان را به سرحدات آلمان برسانند. بدین ترتیب هر روز فتوحات متفقین صفحات جراید آنها را پر کرده و از این طرف [در] آلمانها علائم پژمردگی و فرسودگی هویدا شده است.

وضع بلغار

در اواخر سپتامبر نغمه جدیدی بدین طنبور اضافه گردید. شکست قطعی قشون عثمانی در حدود شامات و بیت المقدس به دست قشون انگلیس و شکست قشون بلغار به دست قشون متفقین در حدود مقدونیه پی در پی می‌رسد. هواخواهان دول مرکزی اروپا و عثمانی با دلی پژمرده به اوضاع تاریک آتیه می‌نگرند. در این احوال موقع داخلی بلغار پیرو شکستهای سخت قشون آن دولت در جبهه جنگ به قسمی پریشان شده [است] که حکومت بلغار از فرماندهی قشون متفقین درخواست متارکه و تقاضای صلح نموده، از متحدین دیرینه خود جدا شده است. در این ضمن احزاب رایشتاگ آلمان مذاکرات طولانی به پایان رسانده و به تغییر شکل حکومت آلمان مصمم شده‌اند.

کابینه جدید آلمان و تقاضای متارکه جنگ

صدراعظم آلمان مستعفی و پرنس ماکس فن یادن که از دیر زمانی به آزادیخواهی معروف بود به صدارت منصوب و به اکثریت مجلس و اعضای کابینه از رؤسا و اعضای احزاب نمایندگان رایشتاگ متکی [شد] و حکومت خود را تشکیل داد. کابینه مزبور در روز پنجم اکتبر ۱۹۱۸ به رایشتاگ معرفی [شد] و شب قبل از آن دول آلمان و اتریش و عثمانی از رئیس جمهور امریکا درخواست متارکه [جنگ] و به میان آوردن مذاکرات صلح نموده [اند] بدین ترتیب که پروگرام چهارده گانه و پنجگانه رئیس جمهور امریکا را اساس صلح قرار داده درخواست صلح کرده‌اند. در جواب این درخواست دولت امریکا بعضی سؤالات از دولت آلمان نموده. من جمله آیا دولت آلمان تمام مواد ویلسن را قبول دارد؟ آیا دولت آلمان از جانب ملت آلمان مذاکره می‌نماید؟ دولت آلمان در جواب این سؤالات تمام مواد چهارده گانه ویلسن را قبول کرده خود را نماینده ملت آلمان معرفی می‌نماید. در جواب این اظهارات، امریکا شرحی شکایت از رفتار قشون آلمان در ممالک متصرفه و تحت البحرهای آلمان در مورد کشتیهای تجارتي و مسافری دریایی اظهار [کرده] و تقریباً پیشنهاد متارکه جنگ و [استقرار] صلح را که از طرف آلمان شده رد نموده است. مع هذا آلمانها در پیرو این بیان نامه امریکا اظهارات خودشان را تجدید و با یک دیپلماسی و جملات ملایم از کرده‌های خود اظهار پشیمانی [کرده] و وعده رفتار بهتری در آتیه به خصوص راجع به غرق کردن کشتیها و رفتار نسبت به مسافری در دریا داده، مجدداً خواستگار متارکه و انعقاد صلح با شرایطی که به شرف ملت آلمان سخته و خدشه‌ای وارد نیارود شده‌اند. ضمناً قشونهای متفقین پیشرفتهای نمایان کرده تا اواسط ماه اکتبر قطعه بزرگی را از فلاندر تحت اشغال خود آورده [اند] و هرروز در حال پیشرفتن می‌باشند. لیل را قبلاً اشغال و ضبط و تقریباً تمام شمال فرانسه را آزاد نموده [اند] و قشون آلمان با تلفات زیاد مشغول عقب نشینی می‌باشند.

بلغارستان - عثمانی

بلغارستان به کلی از جرگه دول متحده خارج [شده] و شرایط متفقین را پذیرفته. در حقیقت خود را جزء آنان قلمداد کرده است. در هفته اول اکتبر راه بلغارستان به استانبول بر روی مسافرین مسدود گردیده و در قسمت اول همین ماه صربیهها شهر نیش را تحت اشغال گرفته‌اند. اوضاع استانبول روز به روز تاریکتر و وحشتناکتر می‌شود. در اوایل اکتبر رؤساء حزب اتحاد و ترقی از کابینه خارج [شدند] و کابینه جدیدی تحت ریاست عزت پاشا تشکیل گردید. بدیهی است اوضاع داخلی عثمانی پس از این شکستهای پی در پی از چه قرار است. فرونت فلسطین به کلی خراب [شد] و انگلیسیها تمام فلسطین و شامات را تحت اشغال گرفته‌اند و حتی شهر استانبول بر اثر اوضاع جدید بلغارستان در تهدید واقع شده است.

ورود حبیب‌الله خان

ماژور حبیب‌الله خان شیانی مدتی بود که می‌خواست به طرف برلن حرکت کند آلمانها معلوم نیست به چه علت جواز حرکت به او نمی‌دادند و حتی خود اینجانب چند دفعه به توسط ویزندونگ جواز حرکت او را از وزارت خارجه آلمان درخواست نمودم جواب صریحی نمی‌دادند. در اواسط سپتامبر ایشان از استانبول حرکت کرده به وینه آمده و پس از سه هفته اقامت در وینه به برلن وارد شده‌اند. شرح مفصلی از اوضاع استانبول و از ایرانیان در آنجا بیان می‌نمود، خود ایشان شخصی است مستقل و بی طرف و حتی القوه داخل هیچ گونه کشمکشهای شخصی و حتی سیاسی نمی‌شود.

وضع ایرانیان استانبول

در این موقع وضع ایرانیان مهاجر در استانبول پر واضح است، هیچ‌کدام با

همدیگر موافقت کامل ندارند و از قرار معلوم تماماً از رفتار عثمانیها و بخصوص از سیاست اخیر دولت عثمانی و قشونکشی به حدود آذربایجان و اظهارات مطبوعات استانبول در این زمینه رنجیده‌خاطر می‌باشند و در حقیقت هیچ‌کدام از دولت آلمان و عثمانی دل خوشی ندارند. از قرار معلوم آقای طباطبائی هم اخیراً شرح مفصلی در جریده «خاور» علیه عثمانیها و آلمانها و رفتار آنها انتشار داده [است و] سپس به طرف قفقاز حرکت می‌کند. از قرار مسموع میان ایشان و احتشام‌السلطنه سفیر کبیر چندان صفایی نبوده است.

رفتار احتشام‌السلطنه

چیز فوق‌العاده اینکه آقای احتشام‌السلطنه با نگارنده هم علی‌الظاهر اظهار محبت می‌نمود، ولی از قرار گفته بعضی از آقایان که اخیراً به برلن آمده‌اند باطناً چندان صفایی وجود نداشته است. یکی از رؤسای ملیون در برلن همین شکایت را از آقای نواب وزیر مختار ایران در برلن با زبان دیپلماسی بیان می‌نمود که اغلب ایشان با آنکه علی‌الظاهر اظهار محبت داشته [اند] ولی در عمل نسبت به او بی‌لطفی می‌نموده‌اند.

صفات ما

ما باید امروز رویه و رفتار خود را تغییر داده به ترتیب امروز رفتار کنیم. دنیا حسود است بخصوص دنیای کوچک ما ایرانیان. متأسفانه نمی‌توانیم موفقیت اشخاص را با دیده صحیح و بی‌آلایش بنگریم. اگر فلان شخص دارای شخصیت و نامی است سعی نمی‌کنیم رفتار او را پیروی کنیم، کوشش می‌نماییم او را کوچک و از آن شخصیت و اعتبار ساقط و نام نیک او را به بدی یاد نماییم. متأسفانه نظر ما راجع به اشخاص همین طور است که اظهار شد. بدبینان از همین نظر مردم را به باد تنقید می‌گیرند. بدبینان از

همین نظر است موفقیت اشخاص را نمی خواهند. خداوند ما ایرانیان را توفیق بدهد، خداوند جهالت ما را به علم و معرفت مبدل گرداند، نظر ما را توسعه بدهد. بس است کوتاه نظری و کوتاه بینی، امروز دیگر روز غرض رانی نیست. مردم آزاری را باید کنار گذاشت. افراد مملکت را باید پاک و منزه نگه داشت. تعالی و سعادت آنان را تعالی و سعادت مملکت دانست. کشور مایملک ملت است و افراد ملتی را تشکیل می دهند. اگر افراد بر ضد همدیگر باشند، اگر افراد سعادت نداشته باشند، اگر افراد تمکن نداشته باشند و اگر افراد به طور کلی پریشان حال باشند، ملت ذلیل و پریشان است و کشور بیچاره و دردمند است و خراب و ویران. هموطنان عزیز، هموطنان خود را عزیز بدانید. خوشی آنان را خوشی خودتان بشمارید. اگر تمام ماها خوش باشیم حال مملکت خوش است. اگر تمام ما متفق باشیم ملت قوی و مملکت متحد و آباد است. امروز سررشته برنامه های آبادانی ممالک مترقی روی همین رویه و سیاست است. یکنواختی و وحدت ملت و استقامت و نیرومندی مملکت تنها عوامل ترقی و تعالی ملل مترقی امروزی است.

خلع سلاح آلمان

روز پنجشنبه ۲۷ اکتبر - جواب ویلسن رسیده از اظهارات آلمان از قبول کلیه مواد ویلسن یادآوری کرده، ضمناً می گویند پیشنهاد متارکه متفقین باید با یک شرط اساسی توأم باشد که بعد از این دیگر دولت آلمان نتواند جنگ را از نو ایجاد نماید. به عبارت دیگر، باید سلاح بری و بحری از دست آلمان گرفته شود و قوای ملت آلمان در ید اقتدار امپراتور و نظامیان نباشد. مطبوعات آلمان راجع به این پیشنهاد دولت امریکا مختلف العقیده می باشند. روزنامه جات دست راست و ارگانهای کنسرواتورها مخالف این پیشنهاد می باشند. آزادیخواهان مرکز سکوت اختیار کرده اند] و سکوت

آنها علامت رضامندی است. مطبوعات دست چپ می گویند به هر ترتیبی هست می بایستی به جنگ خاتمه داد. از قرار معلوم دولت امروزی آلمان دیگر برای ادامه جنگ حاضر نیست. گفتگوی استعفای امپراتور در میان است.

عثمانی و متارکه جنگ

اواخر اکتبر سال ۱۹۱۸ فی الواقع ایام تاریخی به شمار می رود. ستاره اقبال متفقین طلوع [کرده] و خورشید بخت و سعادت متحدین به حال غروب افتاده است. عثمانیها پس از شکستهای پی در پی در حدود فلسطین و شامات و از دست رفتن حلب و مراکز مهم دیگر آنجا مجبور به تسلیم شده نمایندگانی نزد فرمانده نیروی بحری انگلیس در مقابل داردائل فرستاده، درخواست متارکه جنگ نموده اند] ضمناً شرایط سخت انگلیسیها را که من جمله اشغال قلاع تنگه داردائل است قبول کرده و به متارکه جنگ در همان اواخر اکتبر تن در داده است.

وضع اتریش

از این واقعه تلخ تر انقلاب داخلی اتریش است، ملل مختلف که از اتباع اتریش به شمار می رفتند و کشور اتریش سابق را تشکیل می دادند در همین اوان از هم جدا [شده] و اتریش - هنگری را به انحلال سوق داده اند. فرونت اتریش در طرف ایتالیا به کلی منحل [است] و قسمتی از این طرف را دولت ایتالیا تحت اشغال گرفته و اوضاع اتریش حتی از اوضاع داخلی روسیه و انقلاب بلشویک تیره تر گردیده است. انجمنهای محلی سربازان و کارگران در نقاط مختلف این کشور تشکیل [شده] و حکومتهای محلی تأسیس نموده به کلی اوضاع اتریش قدیم را واژگون گردانده اند. دول بلغار و عثمانی و اتریش هر سه در حقیقت به ترتیب سابق خود از دست

رفته [اند] و احتمال قوی دارد که قوای متفقین عنقریب از طرف اتریش به آلمان حمله کنند. در این صورت اوضاع آلمان را خوب می شود تحت تصور قرار داد. موضوع کناره گیری امپراتور مورد بحث و مذاکره روزنامه جات قرار گرفته [است] و احتمال دارد به همین نزدیکیها صورت وقوع پیدا کند. چنین است خلاصه اوضاع متحدین در اواخر اکتبر ۱۹۱۸

پیشنهاد ناصرالاسلام

سه شنبه ۲۶ اکتبر آقای ناصرالاسلام گیلانی در منزل خود دعوتی از چند نفر از رؤسای ملیون و من جمله نگارنده نموده، موضوع ایران و آتیه خودمان را در میان نهاد. عمده موضوع مذاکرات این بود که آیا ممکن است یک عده ای از رؤسای ملیون که اینک در برلن می باشند به یک نقطه بیطرفی مانند سویس و هلند رفته در آنجا تقاضاهای ایران و حوائج فوری ملی خودمان را بیطرفانه مورد بحث قرار داده تصمیمی عملی در این زمینه بگیرند، آیا ممکن است از خود دولت ایران کمک عملی و سیاسی طلب نمود؟ آیا دولت آلمان از این پیشنهاد رضایتمندی خواهد داشت؟ آیا مانعی برای تعقیب چنین نظری پیدا نخواهد شد؟ قرار شد مجدداً دور هم جمع شده یک تصمیم قطعی در زمینه پیشنهاد آقای ناصرالاسلام گرفته شود.

سرنوشت متحدین

در روز اول نوامبر ۱۹۱۸ شرایط متارکه جنگ میان متفقین و عثمانی و در چهارم همین ماه شرایط متارکه جنگ میان متفقین و اتریش منتشر گردید. تقریباً هر دو شرایط نزدیک به یکدیگر و شرایطی است که فاتح بر مغلوب تحمیل می نماید. دولتین مغلوب مذکور شرایط سنگین متارکه را قبول [کرده اند] و تقریباً خود را در ید قدرت فاتحین قرار داده اند. در ضمن

شرایط متارکه جنگ عثمانی، تخلیه ایران هم از قوای عثمانی قید شده است. دولت عثمانی به ترتیب سابق خود تقریباً مضمحل [شده] و اتریش - هنگری هم بدان شکل قدیم به کلی از میان رفته است، حالا نسبت آلمان است. موضوع امپراتور آلمان به شدت مورد بحث روزنامه جات واقع شده. سوسیالیستها جداً امپراتور را تعقیب [می کنند] و او را ساقط می شمارند. از اطراف کشور آلمان امروز زمزمه انقلاب به گوش می رسد. نخستین آغاز انقلاب از هامبورگ شروع [شد] و به تدریج به جاهای دیگر آلمان سرایت کرد و بالاخره روز شنبه نهم نوامبر در برلن مشتعل گردید. روز هشتم نوامبر سوسیالیستها به کابینه آلمان اولتیماتوم داده پنج چیز که من جمله استعفای امپراتور و ولیعهد آلمان بود از دولت خواستگار شدند و اگر تا ظهر روز بعد دولت قبول این مواد را نکرد به کلی از کابینه خارج شوند و کشور را به عهده سوسیالیستها بگذارند.

شورش کارگران

از طرف دیگر سوسیالیستها کارگران را تشویق نموده [اند] که روز شنبه نهم [نوامبر] که روز انقضای اولتیماتوم آنهاست دست از کار کشیده منتظر دستور باشند. روز نهم نوامبر مقارن ظهر سربازان ساخلو برلن با کارگران همدست شده پرچم سرخ شورش را بلند کردند. در همین وقت خبر استعفای امپراتور و کابینه رسید. دولت آلمان موقتاً و به کلی به کارگران و سربازان منتقل گردید.

بیرق انقلاب

مقارن ساعت دو بعد از ظهر بود که با میرزا حبیب الله خان شیبانی در مقابل عمارت پارلمان برای نظاره ایستاده بودیم که جمعی از سربازان و کارگران با توپ و مسلسل گرد هم آمده، بیرق انقلاب برافراشته، به نطق پرداخته

بودند و با آواز بلند تقاضای جمهوریت می نمودند. در این وقت دسته‌ای از وکلای سوسیالیستها به بالکن عمارت مقابل مجسمه بیزمارک آمده مشغول تبلیغات شدند.

نطق شایدمن

شایدمن رئیس آنها نطقی ایراد کرد و گفت خانواده سلطنتی هوهنزولرن برطرف، میلیتاریزم معدوم، چراغ استبداد در کشور آلمان به کلی خاموش و مملکت آلمان به جمهوری اجتماعی ملی مبدل گردیده است. اِبرت یکی از رؤسای سوسیالیست به ریاست وزراء منتخب و مشغول تشکیل کابینه شده است.

شب همین روز و یکشنبه و دوشنبه ۱۰ و ۱۱ نوامبر زدو خورد میان انقلابیون و افسران حامی امپراتور در برلن درگیر بود. مخصوصاً این زدو خورد در اطراف قصر سلطنتی شدت داشت و عده زیادی مقتول و مجروح شدند و کار به جایی رسید که حامیان امپراتور قوه مقاومت را از دست داده مغلوب شدند. بدیهی است اگر قوه‌ای برای آنها باقیمانده بود با دشمن خارجی می جنگیدند. جنگ را آنها به میان آوردند و شکست هم متوجه آنان شده بود و شکست آنها مورث این انقلاب و هرج و مرج است.

پناهِیدن امپراتور آلمان

اوضاع روسیه سال قبل در آلمان فعلی بروز نموده است. شکست در مقابل دشمن حامیان حکومت را ضعیف و عموم مردم را جری و عاصی گردانیده است. این اتفاقات چیز تازه و غریبی نیست. حکومت امپراتوری آلمان با آن همه نظم و دیسیپلین و نیرو از میان رفته و به جای آن حکومت انقلابی مانند حکومت روسیه برقرار گردیده است. امپراتور و عده‌ای از درباریان او به خاک هلند پناه برده و حامیان او هم در آلمان عجالتاً به هر گوشه‌ای پنهان شده‌اند.

۱۵

متارکه جنگ متفقین با آلمان

پنجاه و یک ماه و ده روز جنگ

روز یازدهم نوامبر مذاکرات متارکه جنگ میان متفقین و آلمان شروع شد. بدیهی است شرایط سنگینی به آلمان مغلوب تحمیل می شود. قشون متفقین می بایستی کلیه اراضی غرب رود رن را تحت اشغال آورده مقدار مهمی ادوات جنگ و آلات حمل و نقل از آلمان بگیرند تا بساط متارکه جنگ را به میان آورند. بدین طریق پس از پنجاه و یک ماه و ده روز آتش جنگ خاموش و منظره صلح عمومی نمودار می گردد. آلمان و متحدین شکست خورده [اند] ...^۱ ولی انگلیس و متفقین پرچم فتح و فیروزی برافراشته‌اند.

از همه دشوارتر حالت عثمانی است. آن کشوری را که ترکان به زور شمشیر در تصرف آوردند تقریباً از میان رفته؛ عربستان و بین‌النهرین و شامات و فلسطین تماماً حالت مصر را به خود گرفته. تمام این قطعات را به استثنای شامات سیاست انگلیس در ضبط خواهد گرفت و تنها شامات

۱. یک کلمه ناخوانا.

نصیب فرانسه خواهد شد. ارمنستان مستقل [و] تحت نظر متفقین خواهد بود. استانبول و عثمانی اروپا شکل بین‌المللی تحت نظر متفقین به خود خواهد گرفت. تنها قطعه آناتولی احتمال دارد به خود عثمانیها واگذار شود. در بلغارستان تغییر مهمی پیدا نخواهد شد. شاید این کشور قسمتی از اروپای عثمانی را در اطراف ادرنه ضبط کند.

اتریش

اتریش سابق، اتریشی که مدتی بالنسبه مدید تحت سلطنت پادشاهان خانواده هابزبورگ [بود و] یکی از دول مهم اروپا را تشکیل می‌داد و نژادهای مختلف را از اتباع خود به شمار می‌داد بدان شکل به کلی از میان رفته تمام ملل اتریش سابق مستقل [شده‌اند] و از خود حکومتی خواهند داشت. پس از این جنگ ممکن نیست اتریش به حالت سابق پایدار بماند.

آلمان و آینده

از همه این دول مغلوب باز موقعیت آلمان بهتر است. بدیهی است آلاس و لرن از دست آلمانها خارج می‌شود ولی در آتیه جای شک نیست که اتریش اصلی یا آن قسمتی که گت‌های شرقی از اروپا تحت‌اشغال گرفته‌اند به آلمان فعلی منضم [می‌شود] و جزء وحدت آلمان به شمار می‌رود، و این قسمت محققاً بزرگتر و مهمتر از دو ایالت آلاس و لرن می‌باشد. متفقین از خاک آلمان بهره نمی‌توانند ببرند. تحمیلات مادی زیادی هم نمی‌توانند به آلمان وارد آورند و محققاً بیش از آن نخواهد بود که آلمانها در این چندساله جنگ از اطراف به آلمان وارد نموده‌اند. با اطلاعاتی که نگارنده از آلمان و از این نژاد به دست آورده [است] یقین دارم این شکست آلمانها را بیشتر متمایل به وحدت و کار خواهد نمود. در این جنگ نمایش فوق‌العاده از این ملت بروز و ظهور نمود و ممکن است

پس از جنگ ترقیات زیادتری در این ملت بروز کند. هیچ جای تردید نیست که آتیه این ملت منوط به نیروی مقاومت و فعالیت ملت آلمان در مرکز اروپا می‌باشد.

آینده آلمان

ترمیم خرابیهای جنگ، رفع خسارات وارده، پرداختن تحمیلات که بر مغلوب وارد می‌شود، صاف کردن خرابیهای مدت جنگ، باز نمودن راههای بازرگانی و صناعت و بالاخره به کار انداختن سرچشمه‌های عمل و کار مسائلی است که در آینده نزدیک حلش بر عهده ملت آلمان خواهد بود. از تمام خسارات وارده به این ملت بسته شدن طرق و بازارهای بازرگانی مهمتر است. آن بازرگانی سرشار و آن مصنوعات فوق‌العاده آلمان عجالتاً خوابیده و به کلی بی‌حرکت است. به جای مصنوعات بازرگانی کارخانجات آلمان در مدت این جنگ به ساختن ادوات جنگی اشتغال داشتند، حال که جنگ پایان می‌یابد مهمات جنگی دیگر چه فایده دارد. این کارخانجات باید به مصنوعات بازرگانی بپردازند. ولی امروز مواد اولیه که برای به کار انداختن این کارخانجات لازم می‌باشد در دست متفقین است و آلمانها دستی به آنها ندارند و تا آنها را به دست آورند مدتی طول دارد و آن وقت هم به قدر کفایت و لازم به آلمانها بدهند جای حرف است.

آینده اروپا و مشکلات متفقین

آیا متفقین خواهند توانست در آتیه جلوگیری از مواد اولیه بکنند که به آلمان وارد نشود و بتوانند آلمان را تا مدتی از بازرگانی و صناعت دیرینه محروم نگه دارند؟ آیا آلمان با این همه استقراض که برای جنگ نموده کارش به کجا منتهی خواهد شد؟ دشمن دیرینه برای خرابیهای شمال

فرانسه و بلژیک چه مبالغی تقاضا خواهد کرد؟ آیا آلمانها خواهند توانست از عهده پرداخت این وجوه برآیند؟ طرف مغرب رود رن تا چه مدتی در دست متفقین خواهد ماند؟ آتیه نزدیک نشان خواهد داد که این کشورهایی که به نام متفقین در این جنگ نامیده می شوند تا چه حد میان خودشان متفق می باشند. آیا انگلیس و فرانسه خواهند توانست تا مدتی پس از مغلوب ساختن دشمن خود یعنی آلمان با یکدیگر متفق باشند؟ آیا در سر تقسیم غنائم جنگ میان این دو دولت مشاجراتی نخواهد شد؟ آیا امریکا در باطن با انگلیس و فرانسه موافقت تام دارد؟ سهم امریکا از غنائم جنگ چه خواهد بود؟ قسمت عمده عثمانی به استثنای شامات نصیب سیاست انگلیس است. آلتزاس و لرن به فرانسه تعلق خواهد گرفت. قسمتی هم از اتریش تحت سلطه ایتالیا قرار خواهد گرفت. امریکا از این جنگ چه سهمی خواهد برد؟ مناسبات میان امریکا و ژاپن چه شکلی پیدا خواهد کرد؟ اسلاوهای جنوبی با یونان و ایتالیا و یونانیها با ایتالیا چه مناسباتی خواهند داشت؟ کار روسیه با حکومت بلشویکی به کجا منجر خواهد شد؟ اینها اشکالاتی است که در جلو راه متفقین می باشد که هر کدام ممکن است داری درد آلمان شکست خورده واقع گردد و آتیه را برای آن کشور روشن تر گرداند.

وضع ایران

از اینها گذشته از خود نزدیک تر صحبت بداریم. آیا این شکل پایان یافتن [جنگ] برای ایران ما چه نتیجه ای خواهد داشت؟ آیا مظفریت قطعی آلمان و متحدین، یا این که جنگ به طور میانه روی پایان می یافت برای ایران بهتر می بود؟ اینها سؤالاتی است که جوابش خالی از اشکال نیست. مظفریت قطعی آلمان و متحدین برای ایران خوب نبود زیرا احتمال کلی می رفت که عثمانیها با آلمانها قراردادی راجع به ایران داشته [باشد] و

عثمانیها دست اندازی به قسمتی از ایران و یا لااقل به قطعه ای از آذربایجان می نمودند. بدیهی است چنین مداخلاتی از طرف عثمانی در ایران نه برای ایران و نه برای اهالی ایران صورت خوشی نمی داشت. ممکن هم بود آلمانها با دشمن معاملاتی مخالف منافع ایران نموده ایران را برای دست اندازی دیگران باز می گذاشتند.

مناطق نفوذ

خنثی بودن نتیجه جنگ به طوری که به هیچ طرف فتح قطعی و کامل نصیب نمی شد ممکن بود برای ایران بهتر باشد، ولی در آن صورت معامله انگلیسیها و عثمانیها با ایران چه شکلی به خود می گرفت؟ ممکن بود [میان] این دو دولت مناطق نفوذ انگلیس و عثمانی مانند مناطق نفوذ انگلیس و روس طبق قرارداد ۱۹۰۷ در ایران به میان آید و روز به روز بر خرابی اوضاع ما ایرانیان بیفزاید. این شکلی هم که امروز به میان آمده برای ما خوب نیست. انگلیسیها قدرت سیاسی کامل نه تنها در ایران بلکه تقریباً در تمام دنیا حائز شده اند.

ایران مستقل

سیاست آنها امروز [به نوعی است که] هر کاری که بخواهند انجام می دهند. ممکن است رأی ایشان به اضمحلال سیاسی ایران تعلق گیرد ولی گمان نمی رود چنین فکری در سیاست انگلیس داخل شود و چنین قدمی به خصوص در این موقع بردارد. در تمام مدت جنگ نظر سیاست انگلیس توجه به حفظ ملل ضعیفه داشت و اگر هم به صورت ظاهر بود سیاسیون انگلیس این موضوع را تکرار می نمودند و مکرر راجع به حفظ استقلال ایران اظهارات رسمی نموده اند. وانگهی ایران مستقل علی الظاهر برای سیاست انگلیس بهتر از ایران غیرمستقل است.